

Disciplinske kazne HNS-a i navijački neredi na utakmicama 1. HNL u sezoni 2018/2019.

Peroš, Nikola

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:486235>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij novinarstva

Nikola Peroš

DISCIPLINSKE KAZNE HNS-a I NAVIJAČKI NEREDI NA
UTAKMICAMA 1. HNL U SEZONI 2018./2019.

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2022.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij novinarstva

DISCIPLINSKE KAZNE HNS-a I NAVIJAČKI NEREDI NA
UTAKMICAMA 1. HNL U SEZONI 2018./2019.

DIPLOMSKI RAD

Mentor: dr. sc. Marin Galić

Student: Nikola Peroš

Zagreb

kolovoz 2022.

Izjava o autorstvu

Izjavljujem da sam diplomski rad *Disciplinske kazne HNS-a i navijački neredi na utakmicama 1. HNL u sezoni 2018./2019.*, koji sam predao na ocjenu mentoru dr. sc. Marinu Galiću, napisao samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu.

Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekao ECTS-bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivao etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Nikola Peroš

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Teorijski okvir istraživanja.....	3
2.1. Osnovni pojmovi	3
2.2. Navijačka kultura i borba protiv sistema.....	5
2.3. Novo doba nogometa.....	9
2.4. Nasilje kao simbol.....	15
2.5. Navijački neredi u Hrvatskoj.....	17
2.6. Mjere prevencije.....	20
3. Metodologija	22
4. Istraživanje	24
4.1. Disciplinske kazne u jesenskom dijelu sezone 2018./2019.	24
4.2. Disciplinske kazne u proljetnom dijelu sezone 2018./2019.	28
4.3. Identifikacija s klubom i razlozi korištenja pirotehničkih sredstava	32
4.4. Kazne HNS-a i pronalazak kompromisnog rješenja.....	35
5. Rasprava	38
6. Zaključak	42
Popis literature.....	44
Prilozi	47
Sažetak	63
Abstract	64

Popis ilustracija

Tablice

Tablica 1: Iznos disciplinski kazni nakon pet odigranih kola (u tisućama kuna)	26
Tablica 2: Iznosi disciplinskih kazni nakon 10 odigranih kola (u tisućama kuna)	27
Tablica 3: Iznosi disciplinskih kazni nakon 15 odigranih kola (u tisućama kuna)	28
Tablica 4: Iznosi disciplinskih kazni nakon 20 odigranih kola (u tisućama kuna)	29
Tablica 5: Iznosi disciplinskih kazni nakon 25 odigranih kola (u tisućama kuna)	31
Tablica 6: Iznosi disciplinskih kazni nakon 30 odigranih kola (u tisućama kuna)	32
Tablica 7: Iznosi disciplinskih kazni nakon svih 36 odigranih kola (u tisućama kuna)	33

Grafikoni

Graf 1: Kretanje ukupnog iznosa disciplinskih kazni po klubovima do 20. kola	30
Graf 2: Kretanje ukupnog iznosa disciplinskih kazni po klubovima kroz cijelu sezonu	34

1. Uvod

Jedno od obilježja Hrvatske nogometne lige u posljednje su vrijeme disciplinske kazne Hrvatskog nogometnog saveza, koje već dugi niz godina kontinuirano stižu na adrese domaćih klubova zbog navijačkih nereda na utakmicama. Nogometni navijači u današnje vrijeme svoje vrijednosti i identitete komuniciraju na nogometnim stadionima za vrijeme trajanja utakmica (Šantek, 2020: 67). U slučaju Hrvatske, njihova je komunikacija često usmjerena prema različitim oblicima vlasti koje se povezuje s kriminalnim radnjama u nogometu, ali i izvan njega (Lalić, 2020: 25). Navijači domaćih klubova posljednjih su godina pokazali izrazito nezadovoljstvo djelovanjem države i istaknutih nogometnih šefova (Šantek, 2020: 59).

Ovaj naoko jednostavan, a zapravo kompleksan sukob navijačkih skupina i struktura vlasti, u posljednje je vrijeme postao jedan od primjetnijih društvenih problema (Lalić, 2020: 18). S jedne strane nalaze se frustrirane navijačke skupine koje svoje neslaganje s javnim politikama izražavaju činjenjem nereda na stadionima, dok su s druge nositelji moći koji svojim djelovanjem pokazuju nezainteresiranost za rješavanje mnogo većih teškoća hrvatskog nogometa (Lalić, 2020: 24-25). Pronalazak zajedničkog jezika u ovim je trenucima gotovo nemoguć, dijelom zbog izrazito negativnog navijačkog viđenja cijelog domaćeg nogometnog sustava, a dijelom zbog odluke vrha HNS-a da se navijački neredi rješavaju isključivo represijom (Šantek, 2020: 66).

Posljednjih mjeseci navijački neredi na hrvatskom tlu opet su postali glavna tema u društvu. Sukob organiziranih navijačkih skupina i policije po prvi je put uključivao i uporabu vatrenog oružja od strane organa reda. Okršaj koji se zbilo u svibnju na odmorištu Desinec, pri povratku dijela navijača Torcida s gostujuće utakmice u Zagrebu, pokazao je svu zamršenost odnosa ovih dviju strana. Nerede su započeli ogorčeni navijači koji su nakon cjelodnevne policijske torture u Zagrebu, na putu kući probleme odlučili rješavati fizičkim nasiljem. Još se jednom pokazalo da je nedostatak komunikacije jedan od ključnih razloga perpetuiranja nereda i nasilja.

Spomenuti slučaj završio je velikim brojem uhićenih i popriličnim brojem ozlijeđenih navijača i pripadnika interventne policije. Pokazalo se da na navijačko nasilje policija isto tako zna reagirati ishitreno i u trenutku. Korištenje vatrenog oružja i uhićivanje svih koji su se u tom trenutku nalazili u koloni, bez obzira na to jesu li sudjelovali u izljevima navijačkog nasilja, također nije smjer kojim bi snage reda trebale ići u potrazi za rješanjem problema. Neredi poput ovoga nisu

izostali ni početkom nove sezone. Fokus je još jednom bio na sukobu policije i skupine navijača koja je putovala na gostujuću utakmicu svojega kluba. Teško je očekivati da se takve situacije neće ponavljati, jer iz prikazanih slučajeva vidimo da napretka u dijalozima nema te da obje strane pokušavaju izvući maksimum iz svoje trenutne pozicije.

Članovi navijačkih skupina nakon više od desetljeća ukazivanja na korupciju i ostale ilegalne aktivnosti u nogometnim klubovima i savezima, danas više nemaju povjerenja u državne institucije te se odlučuju na poteze poput izazivanja nereda na sportskim borilištima (Lalić, 2020: 23). Politički i drugi akteri unutar HNS-a smatraju da je sankcioniranje i kažnjavanje jedino moguće rješenje problema, zanemarujući tako ulogu postupka prevencije i edukacije (Lalić, 2020: 27).

Iz tih razloga ovaj rad proučava postojeće alate Hrvatskog nogometnog saveza u borbi protiv navijačkih nereda na utakmicama 1. Hrvatske nogometne lige, s posebnim naglaskom na uporabu pirotehničkih sredstava. U radu se kroz analizu disciplinskih kazni i intervju s navijačima pokušavaju dati odgovori na sljedeća istraživačka pitanja:

- Kako disciplinske kazne Hrvatskog nogometnog saveza utječu na ponašanja navijačkih skupina u Hrvatskoj?
- Koji su razlozi uporabe pirotehničkih sredstava na utakmicama 1. Hrvatske nogometne lige?
- Postoji li mogućnost kompromisnog rješenja između navijačkih skupina i Hrvatskog nogometnog saveza?

Odgovorima na postavljena istraživačka pitanja testirana je sljedeća hipoteza: Disciplinske kazne Hrvatskog nogometnog saveza ne dovode do smanjenja navijačkih nereda na utakmicama 1. Hrvatske nogometne lige. Za analizu je odabrana natjecateljska sezona 2018./2019., ponajviše zbog činjenice da su sve sljedeće sezone bile nepotpune ili bez publike. Uzrok tomu je pojava bolesti COVID-19, što je dovelo do globalne pandemije i donošenja protuepidemijskih mjera. Okupljanja su bila ograničena, pa su dijelovi prvenstva odigrani ili bez prisutnosti gledatelja na tribinama ili uz određena ograničenja broja posjetitelja na utakmicama.

2. Teorijski okvir istraživanja

2.1. Osnovni pojmovi

Sve manifestacije sportske naravi u svojoj srži oduvijek su sadržavale i jednu posebnu navijačku notu. Kroz povijest se poimanje onih koji prate sport višestruko mijenjalo, konotacije su uvijek varirale od ekstremno pozitivnih do ekstremno negativnih, a navijačka kultura oduvijek je bila jedna od sastavnica društva (Perasović i Mustapić, 2013: 271).

Pojam sportske publike kompleksan je i nije lako objašnjiv. Ipak, kao gotovo sve dijelove unutar neke društvene zajednice i sportsku publiku je moguće svesti u određene kategorije kako bismo je lakše razumjeli. Svaka publika svojim prisustvom nekom sportskom (ili drugom) događaju pristaje na poštivanje zadanih pravila koja su uspostavljena u svrhu provedbe događaja. Međutim, oni koji čine publiku pristaju na poštivanje zadanih pravila, njihova glavna odlika i dalje je nedostatak prave kohezije i raspodjele uloga (Smoljić, 2010: 290). S druge strane, jedan dio sportske publike koji svoje karakteristike izražava te javnosti predstavlja na nešto drugačiji način, poznat je pod pojmom navijači.

U ovom je radu za objašnjenje pojma navijač korištena definicija Dražena Lalića koja se pokazala najprikladnijom, koja navijače vidi kao „dio neposredne publike koji svojim specifičnim kolektivnim ponašanjem (pjevanjem i skandiranjem, skakanjem i slično), svojom kolektivno prihvaćenom ikonografijom (simbolima, zastavama, transparentima, šalovima i sličnim) i na druge načine iskazuju svoju emocionalnu vezanost za određeni tim i svoju identifikaciju s njime, te mu pokušavaju pružiti podršku radi ostvarenja što boljeg rezultata“ (Lalić, 1993: 14).

Nakon publike i navijača, za potrebe ovog rada važno je odmah objasniti i pojam huligana. Dougie Brimson u jednoj od svojih knjiga o huliganizmu kaže da huligane najkraće možemo opisati ako uz njih stavimo riječ „nasilni“ (Brimson, 2006: 114). No, ta bi nas naoko jednostavna definicija mogla odvesti krivim tragom jer huliganizam je poprilično zamršena pojava koja zahtijeva sagledavanje cjelokupne problematike iz više različitih kutova. Huligan nije pijani Englez koji je sam po sebi sklon pravljenju problema i koji samo „koristi nogometne utakmice kao izliku za divljanje na stadionu“ (Bodin i dr, 2007: 19). Huliganizam ne podrazumijeva uvijek upotrebu fizičke sile, već u njegovu domenu spadaju i brojni simbolički oblici nasilnog ponašanja (Žugić,

1992: 37). Brojne karakteristike tih „ekstremnih navijača“ (Lalić i Biti, 2008: 256), uvelike se razlikuju od pojedinca do pojedinca.

Ne upuštaju se svi huligani uvijek u nasilne okršaje, postoje oni koji se prepuste takvim aktivnostima s vremena na vrijeme, dok također ima i onih koji postanu ovisni i više ne mogu zamisliti svoj život bez huliganizma, što znači da postoje različiti „tipovi huligana“ (Bodin i dr, 2007: 43). Upravo ovaj posljednji argument francuskih autora predstavlja najveći problem u definiranju huligana. Teško je odlučiti koje sve skupine ljudi, ili koji sve pojedinci, trebaju biti svrstani u kategoriju huligana jer je jedini način da se „izmjeri“ njihova sklonost huliganizmu zbrajanje prouzročene štete, a to nam niti približno ne otkriva cijelu sliku (Bodin i dr, 2007: 43).

Usprkos tomu, Lalić i Biti na temelju prijašnjih istraživanja u Hrvatskoj i Europi prilažu nekoliko odrednica huligana s ciljem razotkrivanja „pogrešnih ili iskrivljenih predodžbi o socijalnim obilježjima ekstremnih navijača“ (Lalić i Biti, 2008: 256). To su mladići koji se zapravo ne razlikuju od svojih vršnjaka, ali veliku važnost pridaju nogometu koji vrlo dobro poznaju i jako su privrženi klubu za koji navijaju te su aktivni u brojnim navijačkim pokretima preko kojih „više manifestiraju *eros* tj. strast za životom, nego li *thanatos*, kao strast za smrću“ (Lalić i Biti, 2008: 257). Kroz navijanje iskazuju svoja stajališta i protive se dominantnim obrascima ponašanja, a uz to često su u doticaju s drogom i alkoholom koji su neizostavni dio njihove navijačke supkulture (Lalić i Biti, 2008: 258).

Supkultura kojoj pripadaju pridaje im brojna obilježja, vodi ih kroz život i postavlja njihove temeljne vrijednosti. Vrijednosti koje prihvaćaju ulaskom u pojedinu supkulturu najčešće su u suprotnosti s dominantnim obrascima ponašanja koja su im dotad bila poznata. Međutim, ta suprotnost rijetko je kada postavljena po principu „mi ili oni“, odnosno, navijačka supkultura teži poziciji da „unutar postojećeg društvenog konteksta profilira svoju posebnost“ (Žugić, 1992: 37).

Iako su navijačke supkulture prisutne u više različitih sportova, u ovom radu se pažnja posvećuje onoj najmasovnijoj na svijetu, nogometnoj. Nogomet je sport koji je u stanju tijekom samo jedne utakmice izazvati sve moguće vrste emocija. No, to nije uvijek slučaj. Lalić kaže kako je jedna od posebnosti nogometne supkulture to što ona poprilično rijetko ima priliku svjedočiti zaista zanimljivim potezima na nogometnom igralištu. Kada dođe to tih trenutaka velike inspiracije pojedinaca ili momčadi u cijelosti, oni su u stanju potaknuti „intenzivnu interakciju“ cjelokupne publike pa čak i izvan samog svijeta sporta (Lalić, 2018: 56).

2.2. Navijačka kultura i borba protiv sistema

Nogomet kao takav, iznimno emocijama nabijen sport, širi svoje područje djelovanja i izvan nogometnih stadiona. Nogometni navijači i pripadnici supkulture nastoje na sve moguće načine poboljšati svoj status u društvu koje ih često ne razumije ili ih osuđuje na osnovu senzacionalističkih medijskih napisa o njima. Iz tog razloga navijači su razvili neprijateljski način razmišljanja prema državi i sistemu u cijelosti, uključujući politiku i pravosuđe (Šantek, 2020: 66). Državu percipiraju kao aparat za ostvarenje partikularnih interesa, kao skupinu pojedinaca koja sebe uvijek stavlja na prvo mjesto i ne radi na poboljšanju pozicije navijača. Navijači također smatraju da vlastodršci imaju za cilj održati korumpirani i kriminalni nogometni *status quo*, koji opet najviše štete nanosi navijačkim skupinama i njihovim najdražim klubovima (Šantek, 2020: 66).

Perasović i Mustapić u svom radu tvrde da su upravo navijači najuporniji društveni sloj koji beskompromisno želi svrgnuti postojeće kriminalne nogometne strukture u Hrvatskoj (Perasović i Mustapić, 2013: 263). Lalić kaže kako je dugogodišnji sukob između najistaknutijih navijačkih skupina i vrhuške Hrvatskog nogometnog saveza poprilično zapetljan te da se događa u „kompleksnim okolnostima“. Nesuglasice i rastuća neslaganja poprimila su nove dimenzije u vremenima rasprostranjene socioekonomske krize koja je i ovako nestabilan odnos učinila još toksičnijim (Lalić, 2020: 18). To je sukob koji je sve češće izbijao u prvi plan jer su navijači s vremenom postajali sve svjesniji nečasnih radnji koje su se događale na svim razinama Hrvatskog nogometnog saveza (Perasović i Mustapić, 2013: 269).

Iako su neprijateljski odnosi između različitih navijačkih skupina svima dobro poznati, vrlo je važan i njihov segment borbe protiv HNS-a, ali i hrvatske policije. Analizirajući navijače Hrvatskog nogometnog kluba Hajduk Split – Torcidu – Perasović i Mustapić naglašavaju da je ova navijačka skupina već dugi niz godina u snažnim borbama sa hrvatskim organima reda. Članovi Torcide, tvrde autori, većinu pripadnika policije opisuju kao neprijateljski nastrojene pojedince koji često koriste svoju poziciju moći za ozljeđivanje i ponižavanje navijača (Perasović i Mustapić, 2013: 269).

Okršaji navijača i policije podrazumijevaju fizičko nasilje, ali to nije jedini problem. Proučavanje nasilja i sporta na prostoru Hrvatske, teško je odvojivo od politike i njezinih

prepoznatljivih elemenata. Razni oblici nasilja koji su prisutni na pozornici sporta i navijačke kulture prvenstveno se trebaju promatrati kroz igru „odnosa moći koji se u njima izražavaju, kao i s obzirom na strategije borbe usmjerene protiv njih“ (Lalić i Biti, 2008: 268).

Zanimljiv je taj neprestani sukob navijača i politike s obzirom da su navijačke skupine neke karakteristike preuzele upravo od političara. Govoreći o *ultrasima* u Italiji, Brimson kaže kako su navijači od politike preuzeli sistem organizacije i skupljanja članova. Također, *ultrasi* su svoju izradu ikonografije (transparenata, natpisa, zastava) isto tako prvo vidjeli u politički obilježenim situacijama te su, vidjevši uspjehe takvog načina komunikacije, odlučili preslikati taj sustav na nogometne terene (Brimson, 2006: 115).

Navijači ipak uporno svojom neprestanom borbom diljem Europe pokušavaju izboriti pobjedu u utakmici protiv vlasti. Za mnoge navijačke probleme sustav je vrlo često jedan od uzročnika. Pripadnici navijačkih skupina osjetljivi su najviše na situacije u kojima oni koji nameću zakone opetovano iste te zakone i propise ne poštuju (Šantek, 2020: 59). Analizirajući navijače Građanskog nogometnog kluba Dinamo Zagreb – Bad Blue Boyse – Šantek pokazuje kako neučinkovita država uporno odbija saslušati primjedbe BBB-a i novoosnovanih udruga okupljenih oko Dinama koje su se uključile u aktivnosti dekriminalizacije vlastitog kluba ali i nogometnog aparata u cijelosti (Šantek, 2020: 59).

Angažirane nogometne aktiviste smeta i ljuti što lokalna i nacionalna vlast na brojne „kaznene prijave, podneske, pritužbe i druga upozorenja na rad kluba i njegovih upravljača sporo, neadekvatno ili nikako reagira“ (Šantek, 2020: 59). Kao što je spomenuto ranije, navijači su već dugo vremena ti koji stoje na prvoj crti u borbi protiv kriminalnih aktivnosti, nepotizma i lažnih obećanja. Istina je da su Torcida i BBB-i u svojim počecima „rata“ protiv korupcije u nogometnom miljeu vjerovali gotovo svim državnim institucijama. Imali su povjerenja da će policija i pravosuđe odraditi svoj posao u ovom slučaju isto kao što ga odraduje kada su u pitanju neredi navijača i huliganizam. Sva ta dobra volja i želja za promjenom naišla je čvrsti zid (Lalić, 2020: 25).

Već spomenuto nepoštivanje zakona od strane onih koji bi te iste zakone trebali provoditi, jasno se vidjelo na slučaju Zakona o sportu. Brojne su se stvari događale sa Zakonom o sportu koji je, kako naglašava Lalić, izmijenjen i usvojen od strane Hrvatskog Sabora sredinom 2015. godine tek nakon žustrog protesta i inzistiranja navijačkih skupina i udruga. Novi zakon je donesen ali njegovo provođenje nastavilo se na isti način kao i kod prethodnog (Lalić, 2020: 25). Jedna od

ključnih odredbi novoga Zakona bila je ona da „osobe koje su u posljednje tri godine pravomoćno kažnjene zbog prekršaja u sportu i na sportskim natjecanjima ne mogu voditi i organizirati natjecanja, obavljati stručne poslove i sudjelovati u radu tijela upravljanja sportske udruge“, ta je odredba trebala uvesti reda u hrvatski nogometni prostor ali je još jednom prevladala sila partikularnih interesa (Lalić, 2020: 25).

Bazirajući se na slučaju GNK Dinamo i nogometnih aktivista koji svojim kontinuiranim radom pokazuju da nisu zadovoljni načinima upravljanja zagrebačkog kluba, Šantek dolazi do zaključka kako je jedan od problema loša organizacija i neodređenost hrvatskih institucija. Autor pokazuje kako državne institucije poput ministarstva nadležnog za sport nisu spremne ući u borbu protiv nezakonitih radnji koje se provode u hrvatskom nogometu (Šantek, 2020: 60). Jedan od razloga njihove nespremnosti za borbu protiv ilegalnih radnji u sportu je i loša uređenost zakonodavnog okvira (Lalić, 2018: 210).

Na istom tragu su i Lalić i Pilić, koji analizirajući Torcidu navode događaje u kojima je ova navijačka skupina izrazila nezadovoljstvo upravljanjem i vođenjem najdražeg im kluba (Lalić i Pilić, 2011: 275-290). Torcida je u ljeto 2009. godine jasno komunicirala da nikako neće dopustiti političko postavljanje i vođenje kluba koje se događalo u to vrijeme. Zahtijevali su pošten odabir provođenjem javnih natječaja koji bi u klub trebali dovesti najspremnije (Lalić i Pilić, 2011: 276-277).

Navijači se u takvim slučajevima pokazuju kao branitelji demokratskih procedura, koje izgleda nisu oštećene samo u sportskim društvima već i u samom državnom aparatu (Šantek, 2020: 60). Zbog toga je vidljivo da za razliku od većine europskih država u kojima prijestupnici strogo određenih pravila upravljanja sportskim društvima i udrugama završavaju u zatvoru, u Hrvatskoj gotovo uvijek uspjevaju proći nekažnjeno (Lalić, 2018: 210). To vide navijači, ali i drugi mladi ljudi koji svjedoče lošim državnim upravljanjima i postupcima koji ih na neki način obeshrabruju (Lalić, 2020: 18).

Neadekvatne javne politike koje malo toga dobrog donose društvu pa samim time i nogometu već desetljećima nanose izravnu štetu Hrvatskoj. Glavnu riječ u gotovo svim zbivanjima negativne konotacije kod nas imaju „političke elite“. Upravo te elite svojim djelovanjima i uplivima u brojna društvena polja kod mladih ljudi izazivaju nepovjerenje u sustav i njegove institucije

(Lalić, 2020: 18). Kod više društvenih skupina, kojima pripadaju i navijači, spomenuti vlastodršci i donositelji odluka stvaraju osjećaje izostavljenosti, diskriminacije i nevažnosti (Šantek, 2020: 66).

Favoriziranje pojedinih socijalnih skupina na štetu nekih drugih kod mladih ljudi proizvodi svojevrsni bunt koji onda rezultira različitim oblicima protesta (Lalić, 2020: 18). Političke stranke koje u većini slučajeva nemaju odgovore na prave probleme cjelokupne zajednice te pogotovo mladih ljudi, navukle su na sebe mnogo negativnih obilježja koja su stvorena jednim dijelom i od strane supkulture navijača. Iako su navijači putem medija i drugih kanala najeksponiraniji kolektiv koji jasno i glasno komunicira svoje neslaganje s politikom, oni zapravo čine tek jedan manji dio stanovništva koji zaziva duboke promjene (Lalić, 2020: 18).

Konkretnije, mladi ljudi u Hrvatskoj prema istraživanjima najviše reaguju na događaje uz koje se vezuje „korupcija uz mito te neodgovoran i nesavjestan rad pojedinaca“ (Šantek, 2020: 69). Dok jedna skupina njih (uz ostale zapostavljene socijalne aktere) organizira prosvjede na trgovima i parkovima navijači svoja nezadovoljstva izražavaju na nogometnim stadionima. Oni to čine na razne načine a najčešće „pogrdnim skandiranjima i pjevanjima“ ili pokazivanjem raznih zastava i transparenta na kojima se nalaze poruke upućene nogometnim i ostalim vlastima (Lalić, 2020: 21).

Zanimljiva je činjenica da se ne slažu uvijek svi pripadnici navijačkih skupina s protestnim porukama i radnjama koje se događaju na stadionima za vrijeme nogometnih utakmica. Iako se ne slažu s većinskim razmišljanjima oni koji misle drugačije u tim trenucima neće podignuti glas i usprotiviti se odlukama većine (Lalić, 2018: 268). Glavni razlog za to je, smatra Lalić, što i oni koji inače ne bi uzvikivali pogrdne riječi ili pisali vrijeđajuće transparente razumiju ekonomske i socijalne probleme većine jer su to ujedno i njihovi problemi. Zbog toga u takvim emocijama nabijenim situacijama kao što je nogometna utakmica pristaju na takozvani otpor kroz ritual (Lalić, 2018: 268-269).

Taj tip otpora koji se prezentira prije, za vrijeme i nakon nogometnih utakmica, poglavito je „simboličke, ritualne naravi“ (Lalić, 2018: 269). On je usmjeren prema državnim, klupskim i ostalim tipovima vodstva, no ponekad zbog navijačke pripadnosti već spomenutom fenomenu supkulture, može biti usmjeren i prema dominantnim kulturama. Za razliku od demokratskih postupaka kojima se navijačke skupine i udruge bave kako bi istjerali ilegalne i kriminalne političke radnje iz svijeta nogometa, ovaj tip otpora ne teži tome „da se realizira izravna politička

intervencija, u prvom redu promjena državne ili lokalne politike“ (Lalić, 2018: 269). Iako je takav tip otpora koji vidamo kod navijačkih skupina poglavito simboličan, on također nije po volji niti njihovim klubovima (Šantek, 2020: 63).

Navijači različitim oblicima otpora pokazuju da su u stanju prouzročiti određenu štetu i vlastitom klubu za kojeg navijaju (Šantek, 2020: 63). Ta je činjenica pogotovo opasna za današnji, moderan načini funkcioniranja nogometnih klubova koji iz dana u dan poprima neke nove dimenzije. Za razliku od davnih vremena kada su klubovi u svojim počecima postojali više – manje radi svrhe igranja nogometnih utakmica, danas je priča nešto kompliciranija. Nogometni klubovi posljednjih nekoliko desetljeća ne postoje više kao predstavnici svojim malih sredina koje u njima vide poglavito prostor za zabavu i opuštanje vikendom (Perasović i Mustapić, 2013: 265).

U slučaju GNK Dinamo Šantek tvrdi da su navijači sa svojim karakteristikama i ponašanjima jedan tip smetnje koji neposlušno ne želi shvatiti na koji način funkcionira njihov klub (Šantek, 2020: 63). Nadalje, autor pokazuje da je zapravo postupak koji navijači ne žele prihvatiti vezan uz posebnu vrstu „eksproprijacije“ koja se dogodila i dalje se događa u Dinamu, protivno volji Bad Blue Boysa. Oni još uvijek svoj najdraži klub doživljavaju kao nešto što je napravljeno da zauvijek pripada njima te se sada smatraju prevarenima i izdanima (Šantek, 2020: 63).

2.3. Novo doba nogometa

Činjenica je da klubovi mijenjaju svoje fokuse da te da više nisu orijentirani isključivo na hvatanje domaće ili regionalne publike, već u potrazi za slavom i profitom uče kako najbolje prodati svoj proizvod na strana tržišta. Kao i u drugim globaliziranim industrijama i industrija nogometa je svoje djelovanje okrenula prema rastućoj i beskompromisnoj „kulturi konzumerizma“ (Perasović i Mustapić, 2013: 265). Jedan od prvih koraka takvog načina rada koji je vidljiv publici i navijačima jest dovođenje nogometaša i nogometnih stručnjaka iz Europe i ostatka svijeta. Na taj način se domaći nogomet uklopio u procese koji su već neko vrijeme na snazi prvenstveno u mnogo razvijenijim i bogatijim zemljama zapadne Europe (Lalić, 2018: 209).

Navodeći perjanice takvog pristupa nogometnom biznisu (među kojima naravno prednjače klubovi iz Engleske i Španjolske) Perasović i Mustapić tvrde kako tu već možemo govoriti o

svojevrsnim korporacijama koje daleko ispred svega u svom radu imaju želju za zaradom (Perasović i Mustapić, 2013: 265). Takvi klubovi između ostalog gledaju kako i koje sve načine povećati broj svojih navijača diljem svijeta. Njihova politika jako je profitno orijentirana te oni u svom poslovanju prodajne aktivnosti shvaćaju veoma ozbiljno. Njihova briga o prodaji nogometnog proizvoda jednaka je ako ne i veća od njihovih nogometnih aktivnosti. Takvi klubovi koji svoje poslovne rezultate vrednuju jednako kao i svoje sportske uspjehe nemaju u svom planu puno mjesta za brigu o lokalnoj zajednici (Perasović i Mustapić, 2013: 265).

Lokalna zajednica je jednim dijelom prožeta i kroz klupske navijačke skupine koje održanje privrženosti i kohezije sa svojim najdražim klubovima smatraju presudnim. Klubovi na neki način bježe o tih dobro poznatih lokalnih navijača te traže nove podrške i nove vidike na brojnim svjetskim pozornicama (Perasović i Mustapić, 2013: 265). Sve ove odlike današnjeg modernog nogometa koje imaju za cilj širiti se na nova tržišta, tražiti nove ulagače, bježati u ruke moćnika ili pak skupiti nove navijače s drugih kontinenata, bacaju jednu novu sjenu na čitav taj sport u cijelosti (Lalić, 2018: 59).

Potrošačke karakteristike modernih klubova idu toliko daleko da su na neki način one same uspjele nadići samu nogometnu igru koja bi trebala uvijek biti u centru pozornosti. Zbog svega toga nogometne klubove koji svojim djelovanjem pripadaju najvišim financijskim razredima (već ranije spomenute nogometne korporacije iz Engleske i Španjolske) jednim je dijelom moguće sagledavati kao one koji proizvode „sport bez sporta“ (Lalić, 2018: 59). Takva konstatacija ima logike ako dobro razmislimo o svemu ranije napisanome. Klubovi u svojoj želi za profitom i privlačenjem sponzora zanemaruju ono iz čega su nastali – nogomet. Njihove djelatnosti se gotovo pa u potpunosti mijenjaju te su njihove veze s istinskim sportom na nekim dijelovima slabe ili nikakve. Svojim postupcima izgleda kao da zaboravljaju svoju svrhu postojanja. Na tom putu novca između ostalog gube i one pojedince koji su dugi niz godina bili uz klub u svim mogućim situacijama, odnosno gube svoje istinske i prave navijače. Klubovi – korporacije pretvaraju se i evoluiraju u neke nove sportske oblike koji sport kao igru sada gledaju na jedan novi, globalizirani način. Taj komercijalizirani pokret toliko je snažan da je njegova sila uspjela doprijeti i do brojnih sportskih organizacija koje su se u samim počecima borile protiv tog novog nogometnog svijeta.

Cijela ta komercijalno orijentirana nogometna politika dovela je do situacija u kojima se između nogometnih navijača sve češće priča o financijskim stanjima klubova i sportskih

organizacija, negoli o njihovim sportskim rezultatima i postignućima (Lalić, 2018: 59). Takvom narativu definitivno su doprinijeli i današnji medijski sustavi koji tvoje glavne politike također vode po principu zarade. Medijski svijet još je samo pojačao novčane mogućnosti klubova i njihovih partnera jer je svojim širokim dosegom svim profitno zainteresiranim stranama učinio uslugu. Mediji u svemu tome vide svoj prostor za stjecanje profita, jer široke mase koliko god voljele nogometnu igru, žele znati i koliko njihovi klubovi i nogometaši zarađuju novca i što sve s njime kupuju (Lalić, 2018: 59).

Relativno novi nogometni svijet u kojem rezultati na nogometnim igralištima postaju manje važni, a bilance na računima preuzimaju primat, doveo je do još nekih novih sportskih pojava. Govoreći o prirodi nogometnih navijača i njihovim socioekonomskim prilikama i nedaćama, engleski autor Dougie Brimson navodi kako su svoje mjesto među ekstremnim navijačima pronašle i žene (Brimson, 2006: 116). Brimson tvrdi jedan dio poslova koji se tiču organizacije nogometnih navijača i njihovih pripremanja za nogometne utakmice odrađuju i žene. Transformacija nogometnog sustava iz čvrsto muškog u nešto otvoreniji i lakše dostupniji svim vrstama publike doveo je do situacija u kojima i žene bez većih problema pronalaze svoja mjesta u nogometnim, ali i navijačkim hijerarhijama (Brimson, 2006: 116).

Lalić kaže kako je po pitanju rasta ženskih uloga u sportu, a poglavito nogometu na scenu stupilo „civiliziranje nogometa“ (Lalić, 2018: 58). Taj pojam ogleda se u smanjenju teških oblika huliganizma na nogometnim stadionima u posljednjih nekoliko desetljeća. Također se na nogometnim igralištima ali i oko njih u posljednjim desetljećima viđa sve manje nasilja u svim oblicima. Iako bi sudeći po medijskim natpisima u Hrvatskoj, ali i u Europi, bilo lako pretpostaviti da se broj teških izgređa iz godine u godinu samo nezaustavljivo povećava, stvari se zapravo kreću drugim putem. Tako dolazi i do „feminizacije nogometa“ (Lalić, 2018: 58) koja se može gledati kroz aspekte povećanja broja žena u općoj publici i navijačkim skupinama ali i kroz sve rasprostranjeniji utjecaj i važnost ženskog nogometa.

Nogometni biznis tako je svojim mudrim i pametno planiranim strategijama uspio doprijeti do otprilike 250 milijuna ljudi koji se danas profesionalno ili iz zabave bave nogometom (Lalić, 2018: 59). Teško je pronaći opravdane i konstruktivne argumente koji bi mogli pokazati da taj broj u godinama koje slijede neće samo rasti. Sportske korporacije to su uspjele postići pametnim pregovaranjem sa zainteresiranim sponzorima, investitorima i naravno medijskim kućama (Lalić,

2018: 58). Nogometne organizacije privlače financijski stabilne tvrtke i kompanije koji opet u nogometnom svijetu, znajući njegovu moć i popularnost, vide svoje niše preko kojih će doći do još više financijskih dobitaka (Lalić, 2018: 59-60).

Cijela priča o korjenitim promjenama nogometnog svijeta i njegovim novostvorenim snovima i potrebama u svom sadržaju nema previše mjesta za klasične navijače staroga kova (Perasović i Mustapić, 2013: 265). To su oni navijači koji koriste i pirotehnička sredstva da bi podigli atmosferu te dodatno pomogli svojoj momčadi (Merkelbach i dr, 2021: 8). Europske i svjetske nogometne organizacije, UEFA i FIFA, svojim su radom pokazale da podržavaju puteve koje su za sebe ocrtili nogometni klubovi te u svom tom biznisu jako dobro pronalaze svoje uloge. Kao i klubovi, nogometne federacije u današnjem sportskom inkubatoru imaju za cilj pronaći i zadržati što više „navijača – potrošača“ (Perasović i Mustapić, 2013: 265). Takvi tipovi nogometnih fanova od ovih novih nogometnih korporacija zahtijevaju da im na vrijeme, u miru i bez nereda isporuče traženi proizvod. Tradicionalni tipovi navijača koji bučnim navijanjem, išaranim transparentima i pirotehničkim sredstvima daju podršku svojim klubovima više nisu poželjni na nogometnim pozornicama (Perasović i Mustapić, 2013: 265).

Glasno navijanje koje provode tradicionalni tipovi navijača, a koje je bujanjem sportskih biznis – politika stavljeno po strani, samo je jedna od vrijednosti koje su sustavim potezima onemogućene (Perasović i Mustapić, 2013: 265). Navijanje *ultrasa* odvija se gotovo uvijek stajanjem na nogama tijekom cijele utakmice čime se voljenom klubu pokazuje prije svega poštovanje ali i daje dodatan elan u svrhu ostvarenja što boljeg sportskog rezultata. Procjene nogometnih federacija o tradicionalnim *ultrasima* kao huliganima koji dolaskom na stadione imaju samo jedan cilj – pravljenje nereda – dovele su do pravog primjera na koji se način, između ostalog, klubovi iz najviših financijskih piramida pokušavaju riješiti takvih navijača (Perasović i Mustapić, 2013: 265). Infrastrukture nogometnih klubova, odnosno njihovi stadioni, grade se i prenamjenjuju tako da cijeli stadioni postaju zone u kojima je za vrijeme utakmice zabranjeno stajanje na nogama. Nove fanove se tako uči da je sjedenje tokom cijelog nogometnog susreta poželjno i potrebno ako ne misle imati problema s redarima i kasnije policijom.

Do sličnih zaključaka došao je i Šantek analizirajući borbu za klub između Bad Blue Boysa i uprave Građanskog nogometnog kluba Dinamo (Šantek, 2020: 65). Autor tvrdi kako je vidljivo da uprava Dinama svoje najzagriženije navijače vidi kao jedan od najvećih problema normalnog

poslovanja kluba. Uprava smatra da kada se sagleda ta navijačka skupina u cijelosti, s njezinim dobrim i lošim stranama, aktivnosti koje ona poduzima za vrijeme nogometnih utakmica ali i izvan stadiona, klubu čine mnogo više štete nego koristi. Takvi načini razmišljanja ne idu na ruku nikome, jer Bad Blue Boysi kao „jedan od najkvalitetnijih izdanaka navijačke *ultras* supkulture uopće“ zasigurno mogu mnogo toga dobroga donijeti funkcioniranju kluba u cijelosti (Šantek, 2020: 65).

U mnogim situacijama je uprava Dinama tražila i pomoć države koja je po pitanju nogometnih navijača u više aspekata pokazala da dijeli razmišljanje sa upravljačima nogometnih klubova (Šantek, 2020: 65). Državne su institucije na zahtjeve klubova odlučile ponašanje navijača strogo regulirati raznim propisima koji su imali za cilj predviđanje svih nedoličnih poteza navijačkih skupina i nakon toga propisno – zatvorsko ili novčano – kažnjavanje pojedinaca i udruga. Državni je aparat na taj način želio pokazati da se on za razliku od loše organiziranih klubova i sportskih društava može boriti protiv neposlušnih navijača kojima, po stavovima mnogih, nije mjesto na sportskim borilištima (Šantek, 2020: 65).

Navijačke skupine na takve i slične postupke uprava klubova i nogometnih organizacija reagiraju na različite načine. Bad Blue Boysi ne žele nikakvo nametanje disciplinskih pravila od strane uprave niti žele da njihov klub kriminalnim tipom vođenja služi za ostvarenje interesa nekoliko pojedinaca (Šantek, 2020: 65). Pristanak nogometnih navijačkih skupina na nametnute norme i pravila ponašanja, za njih bio automatski značio svojevrсни gubitak toliko važne časti (Brimson, 2006: 132). Govoreći o kompleksnim navijačkim skupinama u Španjolskoj Brimson spominje kako je vrlo često unutar samih grupa „obrana časti najznačajniji faktor“. Gubitkom časti i ponosa navijačke skupine, iako su do tada možda bile na glasu kao složne i beskompromisne, mogu u vrlo kratkom vremenu izgubiti mnogo na svojoj reputaciju koju su do tada gradili vrlo vjerojatno godinama (Brimson, 2006: 132).

Jedan od primjera odgovora navijačkih skupina na postupke predsjednika klubova i postupke Hrvatskog nogometnog saveza je slučaj nereda na Europskom prvenstvu 2016. godine u Francuskoj (Lalić, 2020: 23). Tada je jedan dio navijača Hrvatske nogometne reprezentacije za vrijeme utakmice u skupini između Hrvatske i Češke uspio nakratko prekinuti susret ubacivanjem nekoliko pirotehničkih sredstava u teren. Taj je potez bio osmišljen upravo s ciljem da se nanese šteta Hrvatskom nogometnom savezu zbog njegovih tada već poznatih ilegalnih aktivnosti i zbog

sve lošijeg postupanja prema organiziranim navijačkim skupinama. Kasnije se pokazalo da je taj incident bio osmišljen od strane pojedinca koji su smatrali da je prekid utakmice na velikom natjecanju jedan od načina da se promjeni *modus operandi* u hrvatskom nogometu (Lalić, 2020: 23).

Putem medija krivnja se pripisivala Torcidi koja je nekoliko dana kasnije objavila priopćenje u kojem odbacuje takve optužbe ali i objašnjava kako shvaća postupke izgreznika: „Jesu li baklje i topovski udari pravi način borbe protiv ovakvog HNS-a i njegovih vodećih ljudi? Možda i nisu. Međutim, očito je da su neki navijači izgubili vjeru da se legalnim načinima borbe može bilo što promijeniti u ovom društvu“ (Delač, 2016; cit. prema Lalić, 2020: 23).

Takav tip priopćenja, koji shvaća iracionalnost navedenih poteza pojedinih navijača ali i opisuje u isto vrijeme njihovu razočaranost u institucije pravne države, pokazuje koji su pravi motivi nereda na nogometnim stadionima (Lalić, 2020: 23). Obrazloženje Torcide pokazuje nam kako nogometni huligani nereda na stadionima ne izazivaju iz čiste dosade i želje da prouzroče materijalnu i posljedično financijsku štetu. Ono nam pokazuje da sa sigurnošću možemo tvrditi da je jedan dio nogometnih navijača sredinom prošlog desetljeća izgubio povjerenje u demokratske postupke kojima bi se stvari u domaćem nogometu mogle krenuti na bolje.

Za razliku od prijašnjih slučajeva u kojima izražavanje dominantno ritualnog nasilja (ovdje ne možemo govoriti o potpuno ritualnom nasilju jer je bilo i onog zbiljskog kada je došlo do okršaja izgreznika i ostatka navijača Hrvatske nogometne reprezentacije) nije nužno zahtijevalo smjenu pojedinih političkih vlasti ili izvršnog odbora HNS-a, u ovom slučaju iz priopćenja Torcide vidimo da je upravo to bio cilj pojedinaca: „Strukturne promjene u Hrvatskom nogometnom savezu i odlazak čelnih ljudi jedino su moguće rješenje koje hrvatskom nogometu može pružiti šansu za miran suživot navijača i HNS-a. Sve ostalo vodi prema daljnjem kaosu“ (Delač, 2016; cit. prema Lalić, 2020: 27).

2.4. Nasilje kao simbol

Premda bi se iz današnje perspektive vrlo lako moglo zaključiti da je huliganizam na sportskim događajima skoro pa nova pojava, ona zapravo svoje korijenje proteže daleko u prošlost. Dougie Brimson u svojoj knjizi o pojavi, razvitku i posljedicama huliganizma u gotovo svim zemljama Europe, navodi jedan od prvih slučajeva navijačkih nereda. Događaj se zbio u nogometom opčinjenoj Italiji kada je 1920. godine nakon kraja susreta između *Viareggia* i *Lincquesa* došlo do sukoba dvije navijačke skupine zbog čega je na kraju morala intervenirati i policija (Brimson, 2006: 17). Danas je nasilje nogometnih navijača u europskim zemljama poprilično rasprostranjen fenomen koji zadaje mnogo muka državnim aparatima (Lalić, 2018: 64). U Italiji je spomenuti sukob bio poprilično eskalirao jer su se neredi sa nogometnog stadiona vrlo brzo prelili na gradske ulice te doveli do veće materijalne štete (Brimson, 2006: 17).

U današnje je vrijeme nogometni huliganizam poprimio nove dimenzije koje se u nekim sferama svog djelovanja dotiču i političkih aktera (Lalić, 2018: 64). S jedne je strane opravdano osuditi nemile scene do kojih huliganizam i njegovi oblici mogu dovesti, dok se iz drugog kuta gledanja ipak mora naglasiti kako je sveopće bujanje vandalskog ponašanja o kojemu možemo čitati u medijima ili slušati iz usta političkih predstavnika vrlo često preoblikovano te uveličano zbog različitih interesa. Huliganizam se u mnogim slučajevima želio prikazati kao opći krimen društva iako se u mnogim situacijama radilo o izoliranim i nikad ponovljenim incidentima (Lalić, 2018: 64).

Kao što je u ranijim podnaslovima napisano i objašnjeno na koje sve načine nogometni ali i politički vlastodršci manifestiraju svoju moć prema van, isto tako se kod pitanja huliganizma može na neki način pričati o manifestaciji sile koju žele prikazati navijačke skupine. Moć donositelja odluka je posebna na svoj način, ona je po svojoj prirodi „nevidljiva, fluidna, disperzna, skrivena u strukturama državne i lokalne vlasti, pravnog i političkog sustava“ te kao takva nije dostupna očima javnosti (Šantek, 2020: 67). Na potpuno drugom kraju zamišljene linije nalazi se snaga navijačkih organizacija koja se predstavlja kao „topična, pa i vidljiva, skoncentrirana, korporealna, odatle i nerijetko izražena u nasilnom ponašanju kolektiva“. Dok politički igrači svoju moć nastoje održati prikrivenom i teško dostupnom, navijači svoje adute žele prikazati pred što većim nogometnim, ali i izvan sportskim auditorijem (Šantek, 2020: 67).

Navijači svoj raskoš rekvizita, pjesama, zastava, transparenta i pirotehnike nastoje baciti pred oči javnosti jer je to jedan od rijetkih prostora na kojima je pažnja te iste javnosti usmjerena prema njima (Lalić i Biti, 2008: 259-260). Nasilje do kojeg dolazi za vrijeme navijačkih prezentacija može se povezati s općedruštvenim nasiljem koje susrećemo u medijima ili svakodnevnom životu. Neredi na nogometnim stadionima mogu biti promatrani i kroz prizmu komunikacije između dva ili više pojedinaca koja se najbolje vidi upravo u situacijama kao što su sportski događaji (Lalić i Biti, 2008: 259-260). Takva komunikacija dolazi u različitim formama, koje ovise između ostalog i o temperamentu strana uključenih u raspravu (Brimson, 2006: 217).

Spominjući zanimljive epizode grčkih navijačkih skupina, Brimson napominje kolika je snaga nogometa i navijačke supkulture u toj državi (Brimson, 2006: 217). Iako su poznati po svojoj fantastičnoj turističkoj ponudi koja će zadovoljiti potražnju turista iz gotovo čitavog svijeta, Grci su kada je nogomet i navijanje u pitanju nešto manje ugodna nacija. Kao i kod većine navijačkih skupina tako i kod onih grčkih najviše problema proizvode navijači koje veže veliko suparništvo. Suparništva su najčešće određena prema zemljopisnim i socioekonomskim ključevima (Brimson, 2006: 217).

Nogometna suparništva u Grčkoj i njihovi međusobni obračuni igraju veliku ulogu u postavljanju hijerarhija između navijačkih skupina ali i njihovih klubova (Brimson, 2006: 217). Postavljanje tih istih hijerarhija ne bi bilo moguće da njihovi sukobi nisu javni i da se događaji susreta između najžešći navijačkih suparnika kasnije ne prenose kroz puteve navijačke supkulture. Kao i u slučaju Grčkih navijača i kod nas je sport, a ponajviše nogomet zbog svoje iznimne popularnosti, tipična „pozornica komuniciranja“ na kojoj se upoznaju, istražuju i sukobljavaju različite vrijednosti. Navijačke skupine svojim odavanjem podrške najdražim klubovima predstavljaju svoje vrijednosti i identitete te ih žele prikazati kao vrijednije i kvalitetnije od suparničkih (Lalić i Biti, 2008: 259-260).

U takvim se situacijama javljaju nasilni momenti koji nastaju kao produkt nadmetanja izloženih vrijednosti (Lalić i Biti, 2008: 260). Nasilni momenti mogu se javiti i nekim drugim sličnim situacijama kada je u pitanju huliganizam. Govoreći o slučaju Bad Blue Boysa i njihovom odnosu s upravom Dinama, Šantek ustanovljuje kako ova najfanatičnija navijačka skupina zagrebačkog kluba u pojedinim situacijama na postupke Dinamovih šefova reagira nasiljem (Šantek, 2020: 65). Slučaj u kojem Dinamo kao registrirana udruga građana svojim članovima

zabranjuje legalno pravo odlučivanja o poslovanju kluba primjer je jednog tipa „simboličkog nasilja“. To simboličko nasilje koje kod navijača izaziva želju za otporom i promjenom proces donošenja odluka može poprimiti odlike stvarnog, fizički izraženog nasilja (Šantek, 2020: 65).

Političke odluke koje idu direktno na štetu navijačkih skupina kod njezinih pojedinaca vrlo lako i vrlo brzo počnu izazivati nagone za fizičkim nasiljem (Lalić, 2018: 171). Spominjući događaje na prostorima bivše Jugoslavije, Lalić naglašava da je u vremenima političkih nestabilnosti u kojima se događalo puno simboličkog nasilja jedan dio toga doživio transformaciju u fizičko nasilje kada su u pitanju sukobi navijačkih skupina. Autor napominje kako su te situacije veoma opasne te da u takvim slučajevima može doći do ozbiljnih, po život opasnih razvoja događaja (Lalić, 2018: 171).

2.5. Navijački neredi u Hrvatskoj

Kada je posrijedi navijačko nasilje u Hrvatskoj Lalić kaže da se prva polovica 90-ih godina prošlog stoljeća slobodno može gledati kao početak suparništva između najzagriženijih članova dviju najvećih navijačkih skupina u Hrvatskoj, Torcide i BBB-a (Lalić, 2018: 175). Nakon što je odlukom tadašnjih političkih vlasti, Dinamo 1993. godine dobio promjenu imena u NK Croatia, dio navijača s juga Hrvatske, predvođeni Torcidom javno su komunicirali svoje neslaganje (Lalić, 2018: 174-175). Torcida je zajedno s Društvima prijatelja Hajduka u tom ratom obilježenom vremenu primijetila da se Hrvatska država želi povezati s zagrebačkim klubom i na taj način Hajduk staviti u drugi plan. Zbog tih je političkih igara došlo do potpaljivanja dodatne vatre između sjevera i juga nakon čega su dvije hrvatske navijačke skupine započele novo razdoblje svojih sukoba (Lalić, 2018: 175).

Fenomen navijačkog nasilja nije moguće objasniti koristeći se samo i isključivo jednim uzrokom (Vrcan, 2003: 137). Tek kada cjelokupni paket potencijalnih uzročnika sagledamo kao cjelinu, možemo razlučiti što dovodi do nasilnog ponašanja u kontekstu nogometa (Bodin, 2013: 28). Čak ni one koji sudjeluju u produciranju navijačkih nereda i nasilja na stadionima nije moguće odrediti putem samo jednog parametra jer i oni između sebe imaju niz karakteristika koje ih razlikuju (Vrcan, 2003: 137-138). Mnogi će nogometni pratitelji pojavu navijačkog nasilja okarakterizirati kao bezrazložnu i neosnovanu, što je s obzirom na njihove stavove o nogometu i

tome kako bi on trebao izgledati sasvim očekivano (Vrcan, 2003: 153). U javnosti se vezano za problematiku navijačkog nasilja vrlo malo govori o važnom aspektu njegovog nastanka – o kontekstu (Lalić i Biti, 2008: 259). Pripadnicima navijačkih skupina zbiljsko nasilje na nogometnim stadionima nikada nije bilo besmisleno i bez povoda. Takve dvije razlike u gledištima između onih koji navijačke neredne promatraju sa strane i onih koji u neredima sudjeluju, očekivane su i pokazuju koliko se široka nogometna publika ustvari razlikuje između sebe (Vrcan, 2003: 153).

Diferencirane životne navike i životni stilovi između onih koji u navijačkim neredima sudjeluju i onih koji ih promatraju sa strane rezultiraju ne shvaćanjem cjelokupne problematike u javnosti, koja je još dodatno izvrnuta manipulativnim medijskim interpretacijama (Lalić i Biti, 2008: 259). Navijačima je prisutnost navijačkog nasilja uz nogometne terene važna pojava koja cijelom događaju i njegovom tijeku daje jednu posebnu dozu dramatičnosti. Razni oblici navijačkog nasilja itekako su smisleni za one koji u njemu igraju nekakvu ulogu, ono za njih predstavlja jednim dijelom „izlazak iz svakidašnje rutine, dosade, uobičajenog, predvidljivog, emocionalno indiferentnog i mlakog ako ne i odbojnog“ (Vrcan, 2003: 155).

Nasilje organiziranih navijača u samostalnoj i neovisnoj Hrvatskoj počelo je poprimati svoje prve obrise već početkom devedesetih godina prošloga stoljeća dok je nacija još uvijek bila okupirana ratnim zbivanjima i političkim previranjima. Navijačke su skupine pratile intenzitet i odlike navijačkog nasilja koje se u to vrijeme zbivalo pretežito u državama zapadne Europe (Lalić i Biti, 2008: 254). Huliganizam koji je bio vidljiv u engleskoj nogometnoj supkulturi imao je snažan utjecaj na mlade naraštaje na prostoru Hrvatske već u sedamdesetim godinama kada je u Engleskoj huliganizam već poprimio ozbiljne razmjere (Lalić, 2018: 167).

Utjecaj nereda na nogometnim stadionima zapadne Europe na Hrvatsku usporediv je sa utjecajem kojeg je imala Engleska na pojavu i kontinuitet izgreda u skandinavskim državama. Brimson tvrdi da je engleski huliganizam imao različite efekte na područje Skandinavije, navodeći primjere Danske i Švedske (Brimson, 2006: 143). Danske su vlasti, svjesne engleskih problema s nogometnim navijačima, potrošile velika sredstva i donijele brojne zakonske propise kojima su oblikovali tamošnju navijačku kulturu kao anti-huligansku. S druge strane nogometna publika u Švedskoj, slično kao i u Hrvatskoj, je prihvatila procese razvoja navijačkih skupina koji sa sobom nose i dozu huliganizma (Brimson, 2006: 143).

Preuzeta doza huliganizma, kolika god ona bila, nikada ne uključuje sve pripadnike navijačkih skupina. Nikada se baš svi pripadnici neke navijačke skupine neće odlučiti za ulazak u sukob tjelesne naravi (Lalić i Biti, 2008: 258). S druge strane, kada je u pitanju verbalno nasilje koje se očituje kroz vrijeđanja i pogrдна skandiranja drugim navijačima i njihovim igračima, tu se gotovo svi pripadnici skupine zbog „grupnoga konformizma“ prepuštaju trenutku i stavljaju po strani svoja razmišljanja u korist „organizirane spontanosti“ (Lalić i Biti, 2008: 258). Osim po pitanju verbalnog nasilja, sličan oblik pristanka pojedinci u navijačkim skupinama daju i kada se radi o uporabi pirotehničkih sredstava (Merkelbach i dr, 2021: 7).

Navijačko je nasilje s obzirom na svoje manifestne karakteristike prvenstveno nasilje simboličkog tipa u kojem pripadnici navijačkih skupina nemaju namjeru nanošenja teških tjelesnih ozljeda svojim neprijateljima, već ih žele javno poniziti (Lalić i Biti, 2008: 260). Sramoćenje najljućih protivnika glavna je odlika navijačke supkulture (Brimson, 2006: 221). Navijačko se nasilje „ne određuje ponajprije kao zbiljsko, nego kao ono koje ima više psihološku konotaciju, pa je svrha agresije zapravo zastrašivanje i ponižavanje protivnika“ (Lalić i Biti, 2008: 260).

Potezi navijača događaju se s razlogom i uvijek za sobom vuku uzroke koji su doveli do odluke o devijantnim ponašanjima. Jedan od razloga stvaranja nereda na sportskim borilištima za navijače može biti i potreba da se provede „otpor kroz ritual“ (Hall i Jefferson, 1975; cit. prema Lalić, 2020: 16). Navijači putem svojih pjesama i transparenta izražavaju nezadovoljstvo i protest prema raznim pojedincima ili skupinama koje se nalaze na pozicijama moći (Lalić, 2020: 16).

Međutim, kao što je ranije spomenuto, navijačko nasilje i navijački neredi koji prvenstveno teže nanošenju emocionalne štete, uz neadekvatne snage sigurnosti na nogometnim stadionima mogu poprimiti obilježja zbiljskog nasilja koje je puno opasnije. Granica između nasilja na simboličkoj osnovi i onog mnogo rizičnijeg – fizičkog – poprilično je tanka pa je ekstremni navijači vrlo lako znaju prijeći (Lalić i Biti, 2008: 260).

2.6. Mjere prevencije

Kao i svi drugi oblici fizičkog nasilja tako i ono koje vidamo na nogometnim stadionima zahtjeva određenu dozu prevencije. Za potpune rezultate koji bi doveli do mirnijeg odnosa između najvećih navijačkih skupina potrebna je suradnja svih mogućih subjekata – od države i pravosuđa do klubova i navijača (Smoljić, 2010: 292). Više je potencijalnih strategija borbe protiv rasta i širenja navijačkog nasilja, moguće je na vrijeme djelovati putem sustava obrazovanja na prevenciji i edukaciji, iskoristiti snagu klubova da utječu na navijače i njihove namjere, pojačati dosad korištene mjere osiguranja na nogometnim stadionima ili pak postrožiti sadašnje zakonske okvire (Šantek i dr, 2020: 28).

Mjere ograničenja koje se donose prije svega moraju težiti pravednosti te ne smiju djelovati kao da su nastale u nekom drugom kontekstu. Uz određeni stupanj podučavanja i prihvaćanja izgređenika, potrebno je i djelomično postupanje represivnog aparata (Bodin i dr, 2007: 50). Jedan od problema današnjih strategija suzbijanja nereda na nogometnim stadionima je nesrazmjer u odnosu represije i prevencije. Konstantno se događa represija u situacijama dok prostor za prevenciju i edukaciju ostaje neiskorišten (Lalić, 2020: 27). Represivne mjere ne dovode do konačnog rješenja, odnosno smanjenja broja nasilnih epizoda jer se ne bave najvažnijom stvari – uzrokom navijačkog nasilja (Lalić i Biti, 2008: 261-262). Kao što je ranije rečeno, prejake represivne akcije samo će perpetuirati nered navijača koji će na silu odgovarati – silom (Lalić i Biti, 2008: 262).

Nalazi brojnih istraživača uzorka i posljedica navijačkog nasilja diljem Europe jasno potvrđuju da je „nužno suzbijati nasilje ekstremnih nogometnih i drugih navijača koordiniranom represijom i prevencijom, što zahtjeva sustavno i dugoročno provođenje preventivnih mjera pri rješavanju tog problema“ (Lalić i Biti, 2008: 263). Planiranje strategija za suzbijanje nereda i nasilja na stadionima mora biti osmišljeno uz pomoć svih uključenih aktera te se mora uzeti u obzir da je takav oblik ponašanja svojstven navijačkim grupama koje će uvijek pronaći načina da ga provedu (Lalić i Biti, 2008: 265).

Ne budu li strategije temeljene na ključnoj kombinaciji između prevencije i represije slučajevi u kojima se nakon huliganskih epizoda zbrajaju i ogromne materijalne štete ponavljat će se i dalje (Smoljić, 2010: 299). Ključno je pitanje želi li ovaj novi globalizirani nogometni svijet koji je preuzeo primat u Europi uopće zamarati sebe i svoje šefove rješavanjem kompleksnog problema kao što su navijački neredi i nasilje na nogometnim stadionima ili ga samo želi sakriti od očiju javnosti (Bodin i dr, 2007: 55).

3. Metodologija

S obzirom da se ovaj rad temelji na ispitivanju navika, motiva i stavova nogometnih navijača te analizi disciplinskih kazni Hrvatskog nogometnog saveza za provedbu su korištene dvije istraživačke metode. Prvo je za prikupljanje podataka o izrečenim disciplinskim kaznama Hrvatskog nogometnog saveza prema klubovima u sezoni 2018./2019. korištena takozvana *desk* metoda. U radu su analizirane disciplinske kazne koje su izrečene sljedećim klubovima: GNK Dinamo Zagreb, HNK Hajduk Split, HNK Rijeka i NK Osijek. Ti su klubovi odabrani zbog svoje velike navijačke baze te poznate povijesti nereda navijača. Podaci su prikupljeni iz arhive web stranica Hrvatske nogometne lige (HNL, 2022) koja nudi pregled svih dosad izrečenih kazni disciplinskog sudca. *Desk* metodom vrši se sistemsko prikupljanje i posljedično analiziranje već postojećih javno objavljenih podataka (Lamza Posavec, 2006: 170-171). Ona se najčešće odnosi na istraživanje raznih statističkih podataka u svrhu testiranja hipoteza i dobivanja odgovora na postavljena istraživačka pitanja. U ovom su radu podaci o disciplinskim kaznama podijeljeni u ranije određene kategorije.

Kako bi se zaokružila slika aktualnog odnosa nogometnih navijačkih skupina i Hrvatskog nogometnog saveza, osim kvantitativne analize disciplinskih kazni koje su dobivali klubovi radi navijačkih nereda provedeni su intervjui s navijačima nogometnih klubova. Odnos čelnih ljudi HNS-a i navijačkih skupina je kao što imamo prilike vidjeti kompleksan i nije lagan za objasniti. Strukture nogometnog saveza s jedne strane imaju određene norme i pravila ponašanja koja su postavljena radi nesmetanog održavanja nogometnih utakmica, dok s druge strane navijači nezadovoljni tretmanom od strane državnih i sportskih institucija kontinuirano provode svoje oblike otpora.

U procesu ispitivanja nogometnih navijača korištena je metoda polustrukturiranog intervjua kako bi se dobio što bolji uvid u prirodu nogometnih navijača te njihova razmišljanja o aktualnom stanju u hrvatskom nogometu, pirotehničkim sredstvima i postupanju Hrvatskog nogometnog saveza. Ovaj tip intervjua izabran je iz razloga što ispitanicima ostavlja više prostora za obrazloženje svojih odgovora te im daje priliku da nešto dužim odgovorima predstave svoje viđenje navedene problematike. Polustrukturirani intervjui na temelju svog kvalitativnog koncepta teži „podrobnom opisivanju i tumačenju kao načinima potpunijeg i dubljeg razumijevanja istraživane

pojave. Taj se cilj nastoji postići iscrpnim proučavanjem iskustva sudionika/ispitanika koje odražava njihovo viđenje stvarnosti i način na koji ga doživljavaju i suočavaju se s njom“ (Milas, 2009: 572). Forma polustrukturiranog intervjua ispitanicima dopušta slobodniji pristup pitanjima te od njih pokušava izvući što je više moguće informacija.

Ukupno je provedeno sedam polustrukturiranih intervjua. Na kraju rada pod priložima se nalaze svi provedeni intervjui koji su obrađeni prema pravilima novinarske struke (nisu transkripti). Odabran je gotovo pa jednak broj navijača za svaki od četiri nogometna kluba s najvećom navijačkom podrškom: GNK Dinamo Zagreb (2), HNK Hajduk Split (2), HNK Rijeka (1) i NK Osijek (2). Pitanja su postavljena s ciljem da zainteresiraju ispitanike te da kroz svoje odgovore ponude što je više moguće vlastitih zapažanja, iskustava i stavova.

Od ispitanika se tražilo da opišu ulogu najdražeg kluba u njihovom životu, da objasne što njegovo postojanje za njih predstavlja i koliko su vremena na njega spremni utrošiti. Nakon toga se od ispitanika tražilo da opišu koji su sve elementi potrebni da bi se na njihovom domaćem stadionu stvorila dobra nogometna atmosfera. Ispitanici su zatim odgovarali i na pitanja o uporabi pirotehničkih sredstva, odnosno o njezinim dobrim i lošim stranama te ideji legalizacije. Svoje prijedloge i stavove navijači su iznosili i po pitanju disciplinskih kazni Hrvatskog nogometnog saveza. Za kraj su upitani da obrazlože svoje mišljenje o cjelokupnom odnosu HNS-a i navijačkih skupina te da predlože kompromisna rješenja.

4. Istraživanje

4.1. Disciplinske kazne u jesenskom dijelu sezone 2018./2019.

Sve izrečene kazne odnose se na korištenje pirotehničkih sredstava i/ili javnog vrijeđanja „na rasnoj (uključujući i boju kože), nacionalnoj, regionalnoj, vjerskoj, rodnoj jezičnoj ili svjetonazorskoj osnovi“ (HNS, 2019: čl. 88). Većina kazni donesena je zbog kombinacije oba prekršaja, dok je manji dio njih (ukupno samo pet) donesen isključivo zbog javnog vrijeđanja od strane navijačkih skupina. Slučajevi u kojima su klubovi kažnjeni isključivo zbog javnog vrijeđanja naglašeni su u tekstu.

Prema podacima Hrvatske nogometne lige sezonu 2018./2019. s disciplinskim kaznama otvorili su već u prvom kolu Hajduk i Osijek, koji su nakon međusobnog susreta u Gradskom vrtu kažnjeni s pet odnosno sedam tisuća kuna. Nakon drugog kola zbog vrijeđanja od strane domaćih navijača Dinamo je kažnjen s 12 tisuća kuna, dok je Hajduk nakon domaće utakmice s Lokomotivom kažnjen sa sedam tisuća kuna. U trećem je kolu Hajduk kažnjen sa 18 tisuća kuna nakon gostovanja u Rijeci dok je Rijeka zbog ponašanja svojih navijača zaradila dotad najveću kaznu od 50 tisuća kuna. Nakon četvrtog kola samo je Hajduk povećao iznos plaćenih kazni jer je zbog nereda svojih navijača na utakmici s Goricom platio 18 tisuća kuna. Peto kolo samo je jedno od ukupno dva prvenstvena kola nakon kojih niti jedan od analiziranih klubova nije kažnjen od strane Hrvatskog nogometnog saveza.

Tablica 1: Iznos disciplinski kazni nakon pet odigranih kola (u tisućama kuna)

Klub	GNK Dinamo	HNK Hajduk	HNK Rijeka	NK Osijek
Broj kola	Zagreb	Split		
1.	∅	5	∅	7
2.	12	7	∅	∅
3.	∅	18	50	∅
4.	∅	18	∅	∅
5.	∅	∅	∅	∅
Ukupno	12	48	50	7

Izvor: *Hnl.hr/autor*

Kao što je vidljivo iz Tablice 1 nakon pet odigranih kola nogometne sezone 2018./2019. Rijeka je kažnjena s najvećim iznosom disciplinskih kazni, ukupno 50 tisuća kuna. Slijedi Hajduk s 48 tisuća, pa Dinamo 12 tisuća te Osijek sa sedam tisuća kuna. Dinamo, Rijeka i Osijek kažnjeni su samo u jednom od pet kola dok je Hajduk kažnjen čak četiri puta.

U šestom kolu Dinamo je zbog nereda domaćih navijača kažnjen s 24 tisuće kuna. Rijeka je nakon istog kola dobila kaznu od pet tisuća kuna. U sedmom kolu kažnjen je samo jedan klub, Hajduk. Splitski klub je nakon utakmice na domaćem terenu kažnjen s 18 tisuća kuna. Nakon zaključenog osmog kola Rijeka je dobila kaznu od 10 tisuća kuna zbog vrijeđanja od strane njezinih navijača dok je Hajduk kažnjen s 25 tisuća kuna nakon prvenstvene utakmice u Puli. Nakon devetog kola nije bilo novčanih kazni već je Hajduk zbog uporabe pirotehnike kažnjen s četiri domaće utakmice bez prisustva gledatelja. U desetom kolu Dinamo je kažnjen s pet tisuća kuna dok je Hajduk dobio kaznu od 10 tisuća kuna.

Tablica 2: Iznosi disciplinskih kazni nakon 10 odigranih kola (u tisućama kuna)

Klub	GNK Dinamo	HNK Hajduk	HNK Rijeka	NK Osijek
Broj kola	Zagreb	Split		
1.– 5.	12	48	50	7
6.	24	∅	5	∅
7.	∅	18	∅	∅
8.	∅	25	10	∅
9.	∅	∅	∅	∅
10.	5	10	∅	∅
Ukupno	41	101	65	7

Izvor: Hnl.hr/autor

Tablica 2 prikazuje da je nakon 10 odigranih kola Hajduk kažnjen s ukupno 101 tisućom kuna zbog nereda svojih navijača, slijedi Rijeka sa 65 tisuća, pa Dinamo s 41 tisućom i na kraju Osijek sa sedam tisuća kuna disciplinskih kazni. Dinamo je u ovom razdoblju isto kao i Rijeka kažnjen dva puta, Hajduk je dobio tri disciplinske kazne dok je Osijek prošao bez kazni Hrvatskog nogometnog saveza.

Nakon odigranog 11. kola Hajduk je jedini dobio novu disciplinsku kaznu u iznosu od 10 tisuća kuna nakon gostovanja kod Lokomotive. U 12. kolu Dinamo je bio jedini klub s disciplinskom kaznom, zagrebački klub je zbog ponašanja svojih navijača u Koprivnici kažnjen s 12 tisuća kuna. U sljedećem, 13. kolu kažnjena su dva kluba: Dinamo je kažnjen s 25 tisuća kuna a Osijek je dobio svoju drugu kaznu u ovoj sezoni u iznosu od 15 tisuća kuna. Nakon 14. kola disciplinski sudac je kaznio samo Dinamo sa osam tisuća kuna zbog nereda na utakmici s drugim zagrebačkim klubom, Lokomotivom. U 15. kolu je kažnjen također samo jedan klub. Rijeka je zbog nereda domaćih navijača kažnjena s 30 tisuća kuna.

Tablica 3: Iznosi disciplinskih kazni nakon 15 odigranih kola (u tisućama kuna)

Klub	GNK Dinamo	HNK Hajduk	HNK Rijeka	NK Osijek
Broj kola	Zagreb	Split		
1.-10.	41	101	65	7
11.	∅	10	∅	∅
12.	12	∅	∅	∅
13.	25	∅	∅	15
14.	8	∅	∅	∅
15.	∅	∅	30	∅
Ukupno	86	111	95	22

Izvor: Hnl.hr/autor

Iz Tablice 3 možemo vidjeti da je nakon 15 odigranih kola Hajduk i dalje klub s najviše izrečenih disciplinskih kazni, ukupno 111 tisuća kuna. Zbog nove kazne u 15. kolu Rijeci je do kraja studenog 2018. godine izrečeno kazni u iznosu 95 tisuća kuna. Dinamo je do tada dobio 86 tisuća kuna kazni a Osijek nakon dva zabilježena slučaja nereda navijača ima obvezu platiti 22 tisuće kuna. Dinamo je u ovom razdoblju kažnjen nakon tri kola, Hajduk samo nakon jednog (jednim dijelom zbog ranije spomenute izrečene kazne od četiri utakmice bez gledatelja na domaćem stadionu), isto kao i Rijeka te Osijek.

U 16. kolu Hajduk je zbog uporabe pirotehničkih sredstava kažnjen s 28 tisuća kuna dok je Osijek zbog vrijeđanja na domaćoj utakmici protiv Rijeke kažnjen s 10 tisuća. U 17. kolu ponovila se još jednom situacija u kojoj niti jedan klub nije dobio disciplinsku kaznu Hrvatskog nogometnog saveza (kao što je ranije spomenuto to se dogodilo još samo u petom kolu prvenstva). Nakon utakmica 18. kola u kojem je odigran derbi Dinamo – Hajduk, splitski klub je kažnjen s 45 tisuća kuna, a zagrebački s dvije utakmice bez gledatelja na sjevernoj tribini. Završetak 19. kola donio je kazne za tri kluba: Dinamo je kažnjen sa 18 tisuća kuna, Hajduk s 12 tisuća, a Osijek s 10 tisuća zbog nereda svojih navijača. Početkom veljače igrano je 20. kolo, a disciplinske kazne nakon njega stigle su Dinamu i Hajduku. Zagrepčani su morali platiti 25 tisuća, a Splitski 40 tisuća kuna.

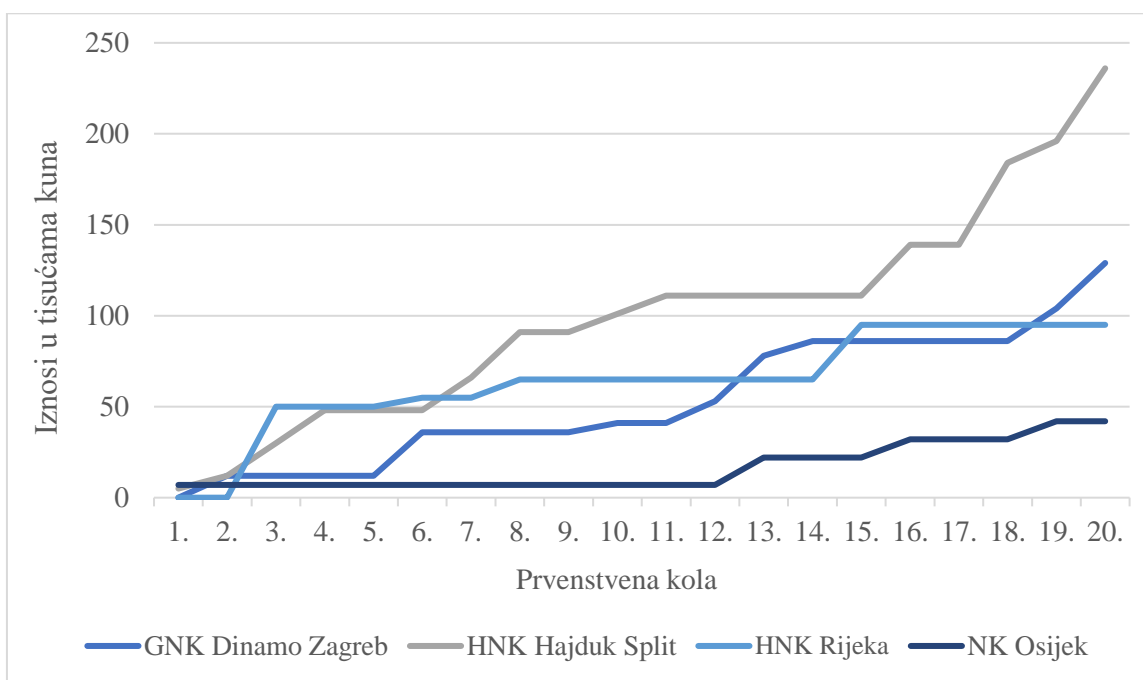
Tablica 4: Iznosi disciplinskih kazni nakon 20 odigranih kola (u tisućama kuna)

Klub	GNK Dinamo	HNK Hajduk	HNK Rijeka	NK Osijek
Broj kola	Zagreb	Split		
1.-15.	86	111	95	22
16.	∅	28	∅	10
17.	∅	∅	∅	∅
18.	∅	45	∅	∅
19.	18	12	∅	10
20.	25	40	∅	∅
Ukupno	129	236	95	42

Izvor: Hnl.hr/autor

Do sredine veljače Hajduk je kažnjen s najvećim iznosom disciplinskih kazni, ukupno 236 tisuća kuna. Slijedi Dinamo sa 129 tisuća, pa Rijeka s 95 tisuća te Osijek s 42 tisuće kuna. U razdoblju od 15. do 20. kola Hajduk je kažnjen čak četiri puta, Dinamo i Osijek po dva puta dok navijači Rijeke nisu imali problema s disciplinom.

Grafikon 1: Kretanje ukupnog iznosa disciplinskih kazni po klubovima do 20. kola

Izvor: Hnl.hr/autor

Grafikon 1 pokazuje nam ukupan iznos izrečenih disciplinskih kazni za analizirane klubove zaključno do 20. kola što otprilike predstavlja polovicu sezone. Vidljivo je da je to tada najviše kazni izrečeno Hajduku zbog nereda njegovih navijača, osjetno manje kažnjavani su Dinamo i Rijeka te Osijek koji je nakon 20. kola uvjerljivo najmanje sankcioniran od svih analiziranih klubova.

4.2. Disciplinske kazne u proljetnom dijelu sezone 2018./2019.

Radi navijačkih nereda u 21. kolu disciplinske kazne dobila su tri kluba. Dinamo je kažnjen s 20 tisuća kuna, Hajduk s 40 tisuća kuna i Rijeka s osam tisuća kuna nakon domaće utakmice protiv Hajduka. U 22. kolu Dinamo je zbog uporabe pirotehničkih sredstava na utakmici protiv Osijeka kažnjen s 15 tisuća kuna, a Hajduk je nakon dvoboja s Goricom dobio dotad najveću kaznu – 60 tisuća kuna i jedna utakmica bez gledatelja na sjevernoj tribini. Nakon 23. kola još jednom su kažnjeni Dinamo i Hajduk. Zagrepčani su opet kažnjeni s 15 tisuća kuna, a Hajduk s 50 tisuća plus

još jedna utakmica bez prisustva gledatelja na sjevernoj tribini. Kraj 24. kola donio je nove kazne za Dinamo, Hajduk i Rijeku. Dinamo je dobio svoju dotad najveću kaznu od 38 tisuća kuna, Hajduk je kažnjen s 22 tisuće, a Rijeka s 28 tisuća kuna nakon nereda njezinih navijača u derbiju s Dinamom. Nakon 25. kola Dinamo je kažnjen s osam tisuća kuna, Hajduk s 30 tisuća, a Osijek s 20 tisuća zbog vrijeđanja na gostujućoj utakmici protiv Rijeke.

Tablica 5: Iznosi disciplinskih kazni nakon 25 odigranih kola (u tisućama kuna)

Klub	GNK Dinamo	HNK Hajduk	HNK Rijeka	NK Osijek
Broj kola	Zagreb	Split		
1.-20.	129	236	95	42
21.	20	40	8	∅
22.	15	60	∅	∅
23.	15	50	∅	∅
24.	38	22	28	∅
25.	8	30	∅	20
Ukupno	225	438	131	62

Izvor: Hnl.hr/autor

Tablica 5 pokazuje kako je nakon 25 odigranih kola u prvenstvu razlika između ukupnih iznosa disciplinskih kazni analiziranih klubova još veća negoli je bila prije. Hajduk je u tom razdoblju kažnjen s 438 tisuća kuna, Dinamo s 225 tisuća, Rijeka sa 131 tisućom, a Osijek sa 62 tisuće kuna. Dinamo i Hajduk kažnjeni su u svakom kolu, Rijeka je kažnjena tri puta, a Osijek samo jednom.

U 26. kolu Dinamo dobiva svoju dotad najveći disciplinsku kaznu u iznosu od 60 tisuća kuna dok je Hajduk nakon utakmice sa Istrom 1961 kažnjen s 42 tisuće. U 27. kolu odigran je još jedan derbi između Dinama i Hajduka, ovoga puta na Poljudu. Domaćini su kažnjeni s 80 tisuća kuna zbog ponašanja svojih navijača. Nakon 28. i 29. kola kažnjeni su Dinamo i Hajduk. Dinamo je prvo kažnjen s 12 tisuća pa onda s 10 tisuća kuna. Hajduk je prvo kažnjen sa 60 tisuća pa onda i s 40 tisuća kuna. U 30 kolu kažnjen je samo Hajduk sa 70 tisuća kuna i jednom utakmicom bez gledatelja nakon domaćeg dvoboja protiv Rijeke.

Tablica 6: Iznosi disciplinskih kazni nakon 30 odigranih kola (u tisućama kuna)

Klub	GNK Dinamo	HNK Hajduk	HNK Rijeka	NK Osijek
Broj kola	Zagreb	Split		
1.-25.	225	438	131	62
26.	60	42	∅	∅
27.	∅	80	∅	∅
28.	12	60	∅	∅
29.	10	45	∅	∅
30.	∅	70	∅	∅
Ukupno	307	735	131	62

Izvor: Hnl.hr/autor

Prije ulaska u posljednjih šest kola Hajduku je izrečeno najviše disciplinskih kazni, ukupnog iznosa 735 tisuća kuna. Dinamo je kažnjen s ukupno 307 tisuća kuna. Zatim slijedi Rijeka sa 131 tisućom te Osijek sa 62 tisuće. Hajduk je u ovom razdoblju kažnjavan u svakom kolu, Dinamo je kaznu zaradio tri puta, dok Rijeka i Osijek nisu kažnjavani.

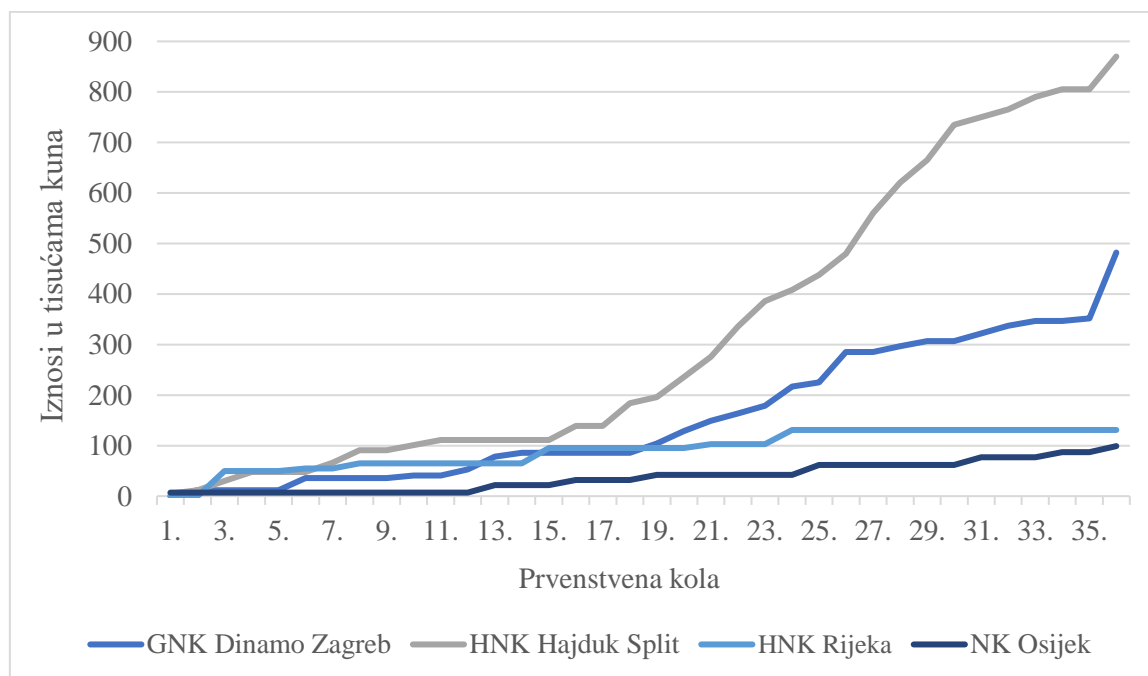
Nakon 31. kola kažnjeni su Dinamo, Hajduk i Osijek – svi s po 15 tisuća kuna. Nakon 32. prvenstvenog kola kažnjeni su Dinamo i Hajduk – oba s po 15 tisuća kuna. Završetak 33. kola donio je nove kazne Dinamu – 10 tisuća zbog vrijeđanja plus jedna utakmica bez gledatelja na sjevernoj tribini – te Hajduku – 25 tisuća kuna zbog nereda na utakmici protiv Slaven Belupa. Kraj 34. kola donio je kazne Hajduku – 15 tisuća – i Osijeku – 10 tisuća kuna. Nakon prethodnog kola kažnjen je samo Dinamo s pet tisuća kuna. U posljednjem kolu prvenstvene sezone 2018./2019. kažnjena su tri kluba: Dinamo je dobio najveću kaznu cijele analizirane sezone u iznosu od 130 tisuća kuna, Hajduk je dobio 65 tisuća kuna kazne, a Osijek je dobio svoju osmu kaznu sezone u iznosu od 12 tisuća kuna.

Tablica 7: Iznosi disciplinskih kazni nakon svih 36 odigranih kola (u tisućama kuna)

Klub	GNK Dinamo	HNK Hajduk	HNK Rijeka	NK Osijek
Broj kola	Zagreb	Split		
1.-30.	307	735	131	62
31.	15	15	∅	15
32.	15	15	∅	∅
33.	10	25	∅	∅
34.	∅	15	∅	10
35.	5	∅	∅	∅
36.	130	65	∅	12
Ukupno	482	870	131	99

Izvor: Hnl.hr/autor

Grafikon 2: Kretanje ukupnog iznosa disciplinskih kazni po klubovima kroz cijelu sezonu

Izvor: Hnl.hr/autor

Gledajući Tablicu 7, ali i Grafikon 2, možemo vidjeti da je na kraju sezone 2018./2019. Hajduku izrečeno najviše disciplinskih kazni. Splitski klub ukupno je kažnjen sa 870 tisuća kuna. Nakon njega slijedi Dinamo koji je kroz sezonu skupio ukupno 482 tisuće kuna kazne, od čega 130 tisuća u posljednjem kolu. Rijeka je kroz sezonu dobila ukupno 131 tisuću kuna kazni. Riječki klub nije kažnjavao u posljednjih 12 prvenstvenih kola (zadnja kazna u 24. kolu). Najmanje kazni za sezonu 2018./2019. platio je Osijek kojemu je ukupno izrečeno 99 tisuća kuna disciplinskih kazni. Grafikon 2 pokazuje nam i da je Hajduk kroz gotovo čitavu sezonu bio najviše kažnjavao klub zbog navijačkih nereda. Kako je sezona odmicala i Dinamo je bio sve češće kažnjavao dok je Rijeka veći dio svojih kazni dobila za prvi dio sezone. Osijek je kroz cijelu sezonu ujednačeno kažnjavao te je jedini od analiziranih klubova ostao ispod granice od 100 tisuća kuna kazne.

4.3. Identifikacija s klubom i razlozi korištenja pirotehničkih sredstava

Početak intervjua tražio se od ispitanika da prikažu svoju povezanost s klubom. Jedan navijač Dinama ovako opisuje ulogu kluba u njegovom životu: *Dinamo je klub za koji navijam otkad znam za sebe i znači mi mnogo u životu, kao i sam nogomet kao igra. Često ću zbog utakmice ili događaja vezanih uz klub neke možda objektivno važnije stvari u životu staviti po strani, no smatram da je i većina navijača sličnog razmišljanja* (T.D., 24, Zagreb). Sličan odgovor po pitanju identifikacije navijača i vlastitog kluba dao je i jedan navijač Osijeka: *Još od malih nogu išao sam na domaće utakmice NK Osijeka i time sam stvorio poveznicu između sebe, svog grada i kluba kao jednog od simbola grada. Teško je reći koliko mi znači, ali spreman sam odvajati svoje vrijeme da idem na svaku domaću utakmicu, a na gostovanja ovisno koliko mi to dozvoli vrijeme i novac* (S.M., 23, Osijek).

Navijači su upitani i da objasne utjecaj rezultata kluba na ostale aspekte života. Jedan navijač Hajduka tvrdi da: *Klub sigurno igra bitnu ulogu u mom životu. Njegovi uspjesi ili neuspjesi svakog vikenda dosta utječu na moje kompletno raspoloženje. Ja sam inače uvijek spreman na tjednoj bazi odvojiti desetke sati na utakmice i ostale aktivnosti vezane za klub* (D.S., 25, Split). Još snažniji osjećaj povezanosti sa svojim klubom pokazao je navijač Rijeke koji je na pitanje o važnosti i ulozi kluba u životu kazao: *Dugogodišnji sam pretplatnik, znači idem na sve domaće utakmice te na nekoliko gostovanja u Hrvatskoj - Pula, Zagreb, Split, Osijek, ... kao i u inozemstvu*

– kad ih ima – Sevilla, Milano, Salzburg, Beč, Budimpešta,... Vremenski domaća utakmica može potrajati i do šest sati – dva prije, dva na utakmici, dva nakon. U velikoj većini slučajeva, ovisno kada je termin odigravanja, ide se na zajednički ručak ili večeru. Svakako, termin odigravanja domaće utakmice je središnji u organizaciji vikenda (E.P., 59, Rijeka). O utjecaju rezultata na raspoloženje tvrdi da: *Uspjesi jako utječu na dobro raspoloženje, neuspjehe se potiskuje i odbacuje iz misli. Koliko je to moguće* (E.P., 59, Rijeka).

U drugom pitanju se od ispitanika tražilo da opišu što za njih čini dobru atmosferu na stadionu njihovog kluba. Navijač Hajduka ovako opisuje svoje viđenje: *Smatram da je najpotrebnije da su sportski rezultati i cjelokupna atmosfera oko kluba dobri. Mislim da će u takvim situacijama i atmosfera na stadionu za vrijeme utakmica biti dobra. Za vrijeme trajanja utakmice po mom mišljenju je najvažnije da cijeli stadion navija i pruža podršku momčadi* (L.V., 23, Split). Drugi navijač Hajduka na ovo pitanje odgovara: *Mislim da je za stvaranje prave atmosfere na stadionu potreban veliki broj navijača na utakmici (ne treba nužno biti pun stadion). Smatram da je važnost same utakmice također vrlo bitan faktor kod stvaranja dobre atmosfere. Važan je isto tako i dan u tjednu na koji se utakmica odigrava* (D.S., 25, Split). Slično ističe i navijač Rijeke: *emocija zajedništva u istoj ideji i strasti... čini ono najvažnije da nam na stadionu bude dobro* (E.P., 59, Rijeka).

Jedan navijač Osijeka na ovo pitanje daje odgovor iz drugog kuta: *Prava atmosfera se može stvoriti i samo navijanjem središnje baze navijača, čak i da ih je samo 200-300. Bitno je osjetiti vibru među navijačima. Transparentni, šalovi i pirotehnika mogu samo doprinijeti dojmu i boljoj koreografiji jer koreografije su ono što ostavlja najveći dojam* (S.M., 23, Osijek). Jedan navijač Dinama spominje klupsku problematiku stadiona i njezin utjecaj na atmosferu: *Smatram da je upravo to jedan od glavnih razloga zbog kojeg Dinamo bilježi slabu posjećenost, iako je na europskim utakmicama ona uglavnom zadovoljavajuća. Samo navijanje je po meni odlično, transparenti također, pogotovo kad govorimo o BBB-ima, ali i ostalim tribinama (istočna tribina prije zatvaranja), ali sve bi to bilo na jednoj višoj razini kada bi uživali u ambijentu pravog modernog stadiona* (T.D., 24, Zagreb).

Treće pitanje tražilo je od navijača da istaknu glavne razloge uporabe pirotehničkih sredstava na utakmicama 1. HNL. Ovako to opisuje jedan navijač Hajduka: *Mislim da se to događa zbog duge povijesti korištenja pirotehnike od strane navijačkih skupina. Mislim da na taj način*

navijačke skupine pokazuju da su buntovni i da su oni sami moćniji od zakona. Navijačke skupine se na taj način žele dokazati i ispred drugih navijačkih skupina (L.V., 23, Split).

Navijač Rijeke detaljno opisuje karakter i ulogu pirotehničke: *Pirotehnika je dio mediteransko-južnoameričkog tipa navijanja. Ona nadmetanju daje efekt spektakla, energije, emocije, snage koja pokreće ekipu. K tome, i vizualni je element jako zanimljiv, ponosan i slavljenički. Uostalom, zbog čega se organiziraju vatrometi na pojedinim slavljinama dana zaštitnika grada, na svadbama, na raznim svetkovinama? Baš zato da događaj dobije na – nezaboravnosti (E.P., 59, Rijeka).*

Jedan od ispitanih navijača Dinama također spominje ulogu tradicije i povijesti: *To je po mom mišljenju dio navijačkog folklor i tradicije europskih navijačkih skupina... neki od pojedinačnih razloga mogu biti: natjecanje između navijača, pogotovo na derbijima, pokušaj uznemiravanja suparničke momčadi, sukob sa policijom i slično (T.D., 24, Zagreb).*

Ispitanik iz Osijeka smatra da postoje dva razloga: *Postoji više razloga, ne mogu istaknuti glavni. Jedan je. kao što sam već naveo, zbog koreografije, što može izgledati jako efektno. Drugi je zbog ubacivanja u teren (S.M., 23, Osijek). Međutim, drugi navijač iz Osijeka ne vidi previše smisla u pirotehničkoj: Ne znam zašto navijačke skupine koriste pirotehnička sredstva. Nije mi jasno zašto se koristi pirotehnika na stadionima za vrijeme utakmica (I.B., 22, Osijek).*

Također isti navijač smatra da pirotehnika ne donosi puno dobrog momčadima na terenu: *Mislom da im to ne pomaže u nastojanju da dođu do boljeg rezultata za sebe (I.B., 22, Osijek). Njegovo mišljenje dijeli i jedan navijač Hajduka: Smatram da korištenje pirotehničkih sredstava za vrijeme utakmica mog kluba nema baš nikakvog utjecaja na konačni rezultat susreta (L.V., 23, Split). Navijač Dinama na pitanje o moći pirotehničke da promijeni tijek utakmice kaže: U kontroliranim uvjetima i u nekim granicama mislim da čak i može, iako smatram da je samo navijanje puno efektivnije (T.D., 24, Zagreb).*

Na sličnom tragu je i navijač iz Rijeke koji također smatra da pirotehnika ponekad može imati utjecaja: *Ne nužno, ali može. Pirotehnika općenito stvara bolji ugođaj na stadionu tako da u toj atmosferi domaća ekipa dobiva dodatnu energiju (E.P. 59, Rijeka). Navijač Osijeka tvrdi da je važna veza između tribina i momčadi na terenu: Smatram da sve to općenito ovisi o karakteru*

igrača i njihovoj povezanosti s navijačima, ali mislim ako se pirotehnička sredstva koriste na pravi način (ne ubacivanjem u teren) mogu stvoriti efekt (S.M., 23, Osijek).

4.4. Kazne HNS-a i pronalazak kompromisnog rješenja

Nakon toga su navijači upitani da kažu svoje mišljenje o disciplinskim kaznama HNS-a koje dobivaju klubovi. Ovako to vidi jedan navijač Hajduka: *Smatram da su novčane kazne prevelike i da za upotrebu pirotehničkih sredstava (pri tom primarno mislim na bakljade) ne bi trebalo novčano kažnjavati klubove čiji navijači koriste pirotehniku* (D.S., 25, Split). Navijač Dinama vidi neujednačenost u disciplinskim kaznama te upozorava na pogrešno izjednačavanje svih vrsta pirotehlike: *Mislim da su kazne prilično neujednačene i po kriteriju vrste prekršaja i po kriteriju kažnjavanja pojedinih klubova... Također se izjednačuju baklje, bengalke, petarde i način njihove uporabe, što je po meni potpuno pogrešan pristup* (T.D., 24, Zagreb).

Drugi navijač Hajduka tvrdi da je besmisleno kažnjavati klubove: *Mislim da klubovi po tom pitanju ne mogu sami ništa promijeniti, iz tog razloga meni kažnjavanje klubova od strane Hrvatskog nogometnog saveza nema baš nikakvog smisla* (L.V., 23, Split). Isto to misli i navijač Rijeke koji smatra da HNS-a na taj način ne postiže apsolutno ništa: *Potpuno su besmislene i kontraproduktivne. Represija koja se provodi na stadionima ne provodi se nigdje drugdje u društvu. Kad bi se slična represija preslikala na neke druge sfere života, došlo bi do neviđenih medijskih pritisaka. Posjetitelji nogometnih utakmica su stigmatizirani, a konzervativno-birokratski dio društva, u svojoj pasivnosti i nemoći da bilo što mijenja, to svjesno ili ne – podržava* (E.P., 59, Rijeka).

Šesto pitanje odnosilo se na potencijalnu ideju legalizacije pirotehlike na nogometnim stadionima. Jedan navijač Osijeka ovako je izrazio svoje mišljenje: *Slažem se da bi se trebala dogoditi legalizacija unošenja pirotehlike na stadione. To bi se trebalo dopustiti navijačkim skupinama za potrebe njihove koreografije* (S.M., 23, Osijek). Navijač Dinama ima drugačije mišljenje: *Ne podržavam ideju legalizacije pirotehničkih sredstava jer je pirotehnika zabranjena na svim nogometnim stadionima diljem Europe, a ne pridonosi boljoj atmosferi na stadionu* (S.V., 24, Zagreb).

Ispitanik iz Splita pak dijeli mišljenje s navijačem Osijeka: *Definitivno sam za legalizaciju pirotehnike na nogometnim stadionima. Ali mislim da bi upotreba različitih vrsta petardi trebala ostali zabranjena od strane Hrvatskog nogometnog saveza* (D.S., 25, Split). Navijač Rijeke na pitanje o legalizaciji pirotehnike kaže: *Apsolutno! Uz zabranu ubacivanja baklji na teren, kao i osmišljavanje sustava za njihovo sigurnosno deponiranje kad izgore* (E.P., 59, Rijeka).

Pretposljednje pitanje odnosilo se na zabrane korištenja pirotehnike od strane HNS-a i njihov utjecaj na navijačke skupine. Ispitanici su zamoljeni da obrazlože svoje stajalište. Ovako to vidi jedan navijač Hajduka: *Vjerujem da će takvi oblici zabrana samo probuditi još veći bunt navijačkih skupina i da će još više navijačke skupine koristiti pirotehniku sve dok se napokon ne krenu kažnjavati pojedinci a ne klubovi* (L.V., 23, Split). Godinu dana stariji navijač iz Zagreba ima slično mišljenje: *Sigurno ne utječe pozitivno. Uporaba pirotehnike nije svojstvena samo hrvatskim navijačima niti to treba prikazivati kao nacionalnu tragediju kao što to često čine hrvatski mediji. Pirotehnika će se nastaviti upotrebljavati, a nekad će navijači baš namjerno i iz otpora prema zabranama, sustavu i policiji intenzivnije koristiti pirotehniku* (T.D., 24, Zagreb).

Jedan navijač Osijeka ide korak dalje te objašnjava nešto širu sliku odnosa navijača i HNS-a: *HNS je u omražen u navijačkim, a i nenaivnim krugovima zbog sprege s politikom i mafijom i zabrane od strane HNS-a mogu eventualno stvoriti kontraefekt i građanski neposluh. Navijačke skupine, a i drugi dijelovi društva, moraju pokazati sve ono loše u strukturama HNS-a* (S.M., 23, Osijek). Kao posljedicu takvih zabrana navijač Rijeke vidi otpor: *Svaka besmislena zabrana izaziva bunt. I dobro da je tako jer navijačke skupine društvu uvijek daju dinamiku promjena. Koliko god HNS i represivni aparat koji instalira na stadione mislili da mogu protiv navijača, nikad neće na takav način baš ništa postići* (E.P., 59, Rijeka).

Na kraju intervjua navijači su upitani da kažu što misle o eventualnim kompromisima između HNS-a i navijačkih skupina vezano za uporabu pirotehnike. Dok jedni smatraju da bi HNS i navijači trebali surađivati: *Definitivno bi navijačke skupine i Hrvatski nogometni savez trebali pronaći kompromis po pitanju uporabe pirotehničkih sredstava. HNS-a bi za početak trebao dopustiti navijačima korištenje nekih vrsta pirotehnike na nogometnim utakmicama* (D.S., 25, Split), drugi snažno odbacuju bilo kakve poteze u tom smjeru govoreći da je za loš odnos kriv isključivo HNS: *S Hrvatskim nogometnim savezom navijačke skupine ne trebaju pronalaziti*

nikakve kompromise. Strukture HNS-a treba rušiti, kao i svaku drugu mafijašku organizaciju na svijetu (S.M., 23, Osijek).

Navijač Dinama također vidi odgovornost HNS-a, ali i Ministarstva unutarnjih poslova, odnosno policije: *Sve četiri najveće navijačke skupine nemaju dobar odnos niti s HNS-om, niti sa strukturama vlasti, prvenstveno policijom te mi se čini da dokle god postojeće garniture vladaju HNS-om i MUP-om, neće biti pomaka nabolje. Smatram da su HNS i MUP ti koji moraju povući potez, pokazati da žele navijače na tribinama... (T.D., 24, Zagreb).*

Intervjuirani navijač iz Rijeke također smatra da sve navijačke skupine imaju loš odnos s HNS-om koji nije spreman na ustupke i dogovor: *S ovakvim stavom HNS-a, inače jednom od najrigidnijih i najzaostalijih institucija u Hrvatskoj, skoro na razini vremena plemenske organizacije društva kakvu više ni na kojoj razini ne pronalazimo u Hrvatskoj, apsolutno ne. Ni jedna navijačka skupina, s razlogom, nije ni za kakav kompromis s HNS-om. Prvi se mora modernizirati HNS koji iz seoske interesne zadruge treba transformaciju u udrugu kakve poznaju zapadna demokratska društva aktualnog tisućljeća. Tek nakon toga se mogu otvoriti procesi pregovaranja i razgovaranja (E.P., 59, Rijeka).*

5. Rasprava

Rezultati provedenog istraživanja uistinu su pokazali da je dugogodišnji odnos navijačkih skupina i Hrvatskog nogometnog saveza kompleksne naravi. Odgovori ispitanika pokazuju da se nogometni navijači vezuju uz svoj omiljeni klub već u ranom djetinjstvu te da početne vrijednosti i identitete stvaraju kao djeca. Navijači su spremni zbog utakmica zapostaviti i važnije stvari u svojim životima samo kako bi izrazili podršku svojoj momčadi. Odlasci na gostovanja u velikoj mjeri ovise o financijskim stanjima i poslovnim prilikama navijača. Dokazano je da rezultati koje ostvaruju Dinamo, Hajduk, Rijeka ili Osijek u velikoj mjeri mogu utjecati na raspoloženje navijača tijekom cijelog vikenda. Većina njih kaže da loše rezultate pokušava što prije zaboraviti.

Odgovori navijača pokazuju da sami rezultati nisu uvijek od presudne važnosti. Nekoliko ispitanika ističe da je stanje u klubu i cjelokupna atmosfera koja ga okružuje također jedan od bitnijih faktora. Aktivnosti koje se događaju unutar samoga kluba vrlo su važne te navijači pokušavaju dati svoj doprinos i u tim segmentima. Navijači ističu važnost kohezije na samim tribinama za vrijeme utakmica što još jednom ukazuje da navijačke skupine žele sebe predstaviti kao homogene kolektive koji sudjeluju zajedno za jedan cilj. Nekoliko ispitanih navijača jasno ističe ulogu transparenata, šalova i pirotehnike koji svakoj utakmici daju jednu posebnu notu koja se zajedničkim djelovanjem može stvoriti. Koreografije koje spremaju i izvode navijačke skupine glavna su tema nakon utakmica i zato je njihova prezentacija bitna.

Navijači su pokazali i da jezgra navijačkih skupina ima posebnu snagu koja pokreće pjesme, koreografije i sva ostala zbivanja na stadionu. Jezgra vodi navijanje tijekom cijele utakmice te svoju energiju prenosi i na ostatak publike koji se priključuju kada to želi. Ispitanici su u svojim odgovorima ukazali i na druge aktualne probleme svojih klubova (Dinamov stadion) što pokazuje da su unatoč dobrim rezultatima svjesni da postoje prepreke koje ograničavaju ostvarenje punog potencijala kluba.

Korištenje pirotehničkih sredstava seže u daleku prošlost te navijači i danas žele zadržati taj segment koji prema njihovom mišljenju obogaćuje nogometne utakmice. No to nije jedini razlog uporabe pirotehnike. Na taj način navijači žele iskazati i svoje neslaganje s načinima vođenja hrvatskog nogometa, politikom i ostalim uključenim akterima. Također, ne smijemo isključiti i

poriv navijačkih skupina koje žele pokazati da su moćnije od svojih rivala i da su spremnije na kršenje zakona, odnosno suočavanje s posljedicama. Pirotehnika na stadionima prema razmišljanju navijača pobuđuje jednu posebnu vrstu emocija i uzbuđenja koje nigdje drugdje nisu moguće. Navijači isto tako napominju da je ponekad uporaba pirotehničkih sredstava uzrokovana samo kako bi se stvorio problem policiji i HNS-u.

Jezgre navijačkih skupina teže buntu i otporu, njima smetaju vlastodršci koji ih često zanemaruju ili kriminaliziraju te od njih rade glavnog krivca za sve probleme domaćeg sporta. Kod navijača se zbog toga javlja želja za pokazivanjem moći i neposlušnosti prema onima koji ih brojim pravilima i propisima žele umiriti. Visoki nogometni dužnosnici ponekad svojim izjavama i djelima pokazuju da bi najradije željeli da se tradicionalni i najzagriženiji navijači potpuno odstrane iz svijeta nogometa. Takvi potezi kod navijačkih skupina imaju kontraefekt te rezultiraju još većom pojavom nereda i nasilja na stadionima.

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da je generalizacija svih navijača kao huligana, koji imaju za cilj prekinuti sportske događaje i izazvati nered, potpuno pogrešna. Neki od intervjuiranih navijača, na primjer, smatraju da je uporaba pirotehničkih sredstava pogrešna te da se tako samo otežava klubovima koji onda moraju plaćati disciplinske kazne HNS-u. Iako je pirotehnika od strane jednog dijela ispitanika označena kao element koji može pomoći momčadi da dođe do boljeg rezultata, ima i onih koji misle da je to kriva percepcija te da samo nanosi štetu igračima koji love rezultat. Klasificiranje svih pripadnika navijačkih skupina kao divljaka koji namjerno, bez povoda, stvaraju nereda iz vikenda u vikend, bespredmetno je te samo dovodi do novih oblika nesnošljivosti između sukobljenih strana.

Disciplinske kazne identificirane su kao nepotrebne i neujednačene. Jedan je navijač istaknuo da različite vrste pirotehničkih sredstava ne bi trebale biti kažnjavane na iste načine. Postoje ona pirotehnička sredstva koja se koriste za stvaranje bolje atmosfere i koja ako se ne bacaju u prostor za igru čine malo ili ništa štete. S druge strane različite vrste petardi koje mogu dovesti do ozljeda i narušiti kvalitetu samog sportskog događaja, prema navijačima bi trebali biti ograničene.

Odgovori pokazuju da kazne upućene klubovima, prema razmišljanju navijača, mogu promijeniti vrlo malo. Djelovanje prema navijačima treba biti drukčije osmišljeno te treba uključivati preventivnu, odnosno obrazovnu komponentu. Jedan dio ispitanika smatra da je

kažnjavanje neutemeljeno te da dovodi isključivo do ponavljanja radnji. Tu je vidljiv osjećaj pretjerane represije koju navijači osjećaju kada je u pitanju suočavanje sa zakonom i poštivanje propisa na stadionima. Policija uz odobrenje HNS-a i vladajuće političke garniture ima dozvolu da postupi s navijačkim skupinama po vlastitom nahođenju koje se ne viđa nigdje drugdje u društvu.

Disciplinske kazne se kao i pretjerana represivna postupanja pokazuju neuspješnim za savladavanje problema navijačkih nereda i nasilja. Kazne u sezoni 2018./2019. nisu uspjele zaustaviti daljnju uporabu pirotehničkih sredstava koja su se događala tijekom čitave sezone. Hajduk je kažnjen uvjerljivo najviše te su njegovi navijači potpuno neovisno o disciplinskim kaznama, kontinuirano kršili propise disciplinskog pravilnika HNS-a. Dinamo je također platio visoku cijenu kazni koja je s odmakom sezone rasla, doživjevši svoj vrhunac u posljednjem kolu. Novčane kazne u manjoj su mjeri djelovale na pojavu navijačkih nereda navijača Rijeke i Osijeka, međutim, neredi navijača ove dvije momčadi događale su se tijekom cijele natjecateljske godine tako da namjera HNS-a o potpunom rješavanju problema uporabe pirotehničkih sredstava nije ni u ovim slučajevima uspjela.

Među pripadnicima navijačkih skupina ideja o legalizaciji pirotehničkih sredstava jednim je dijelom zaživjela. Jedan dio ispitanih navijača smatra da je to potez u pravom smjeru i da bi se na taj način poboljšao doživljaj sportskog događaja. Navijači imaju i prijedloge za sigurno odlaganje pirotehničkih sredstava nakon korištenja koji bi u takvi situacijama olakšali posao nekim drugim službama na stadionima. Ideja o sigurnom odlaganju još je jedna stavka koja pokazuje da navijačke skupine ne rade sve svoje aktivnosti ishitreno i u trenutku, već da su svjesni rizika u koji samovoljno ulaze.

Hrvatski nogometni savez na izrazito je lošem glasu u navijačkim krugovima, koji kroz svoja djelovanja na stadionima, želi prokazati njegovo vodstvo. Navijači pokazuju da su oni taj segment društva koji zna dovesti do promjena, usprkos represiji i lošoj slici u javnosti. Jedan dio ispitanika smatra da prostor za kompromis s HNS-om postoji, ali samo ako Savez povuče prvi potez i dopusti navijačima više slobode za vrijeme utakmica. Na ovu temu odgovori su se pokazali najrazličitijim jer je pitanje kompromisa put ka rješenju. Ipak, neki navijači i dalje nisu za dogovore sa Savezom koji vide kao svojevrsnu profilerski orijentiranu mafijašku organizaciju.

Pitanje kompromisa uključuje i državnu politiku, odnosno Ministarstvo unutarnjih poslova, koje sa svojim nadležnostima može kreirati promjene u ophođenju prema navijačima. Važnost povlačenja prvog poteza više je puta istaknuta kao krucijalni korak u rješavanju problema. Prema mišljenju ispitanika, HNS još uvijek nije spreman na razgovor s predstavnicima navijača jer su njegovi ciljevi usko vezani s ciljevima političkih aktera koji teže kriminalizaciji navijača i izbjegavanju bilo kakvih kompromisnih rješenja.

6. Zaključak

Rezultati analize disciplinskih kazni u sezoni 2018./2019. i provedeni intervjui s navijačima potvrdili su postavljenu hipotezu da disciplinske kazne Hrvatskog nogometnog saveza ne dovode do smanjenja navijačkih nereda na utakmicama 1. Hrvatske nogometne lige. Navijačke skupine pokazuju da ograničenja HNS-a o pravilima ponašanja na nogometnim stadionima kod navijačkih skupina izazivaju još veći bunt, koji onda rezultira perpetuiranjem nereda i zaoštavanjem odnosa dviju strana. Razni oblici nasilja koje politički i drugi akteri u sportu provode prema navijačkim skupinama dovode do homogenizacije navijača koji onda svojim provjerenim sredstvima na stadionima vraćaju „uslugu“.

U odgovorima ovih navijača Dinama, Hajduka, Rijeke i Osijeka vidljive su snažne razlike u razmišljanjima, stavovima i objašnjenjima vezanim za analiziranu problematiku. Po pitanju uporabe same pirotehnike jasno se vidi razlika između onih koji smatraju da njezino korištenje može pomoći momčadi da dođe do boljeg rezultata i onih koji smatraju da je pirotehnika samo potez navijača kojim se želi dodatno „zapaliti“ atmosfera na stadionu bez pravog utjecaja na samu igru.

Pronalazak kompromisnog rješenja između sukobljenih strana trenutno je moguć samo u teoriji jer i navijači i Savez vrlo odlučno stoje iza svojih zahtjeva. Biti će potrebno da jedna i druga strana odustanu od jednog dijela svojih stavova te da pristanu na nekoliko ustupaka u korist drugoga. Ako žele više slobode i manje zakonskih odredbi, navijačke skupine morat će sjesti za stol s predstavnicima HNS-a te se obvezati da će odustati od pojedinih aktivnosti koje se mogu poistovjetiti s huliganizmom. Hrvatski nogometni savez će s druge strane morati pokazati odlučnost i pravednost po pitanju borbe protiv korupcije, kriminala i jednostranog provođenja zakonskih odredbi. Takva bi kompromisna rješenja potencijalno mogla dovesti do kvalitetnijih oblika suradnje na zadovoljstvo svih onih koji s užitkom prate 1. HNL.

Kao što su istaknuli neki od ispitanika, navijači su sustavno izopćavani i zanemareni te njihova ponašanja u mnogočemu ovise o načinima na koje ih društvo, odnosno zajednica, tretira. Rezultati istraživanja također pokazuju da je stavljanje svih navijača u isti koš i označavanje svakog njihovog ponašanja kao huliganskog, pogrešno.

Navijačke skupine su svojim aktivnostima na stadionima pokazale da ih disciplinske kazne neće spriječiti u korištenju pirotehnike i povremenim vrijeđanjima suparničkih momčadi i navijača. Kazne koje su kroz sezonu 2018./2019. dobivali klubovi nisu ponudile željeni učinak. Prekršaji disciplinskog pravilnika tijekom sezone većinom su rasli, pogotovo u slučaju Hajduka i Dinama koji su po izrečenim kaznama daleko ispred Osijeka i Rijeke. Pitanje legalizacije pirotehnike daleko je od provedbe. Postoji dio navijača koji bi bio više nego zadovoljan takvom odlukom, no kao što je pokazalo ovo istraživanje, jedan dio navijača ne podržava tu ideju.

Istraživanja odnosa navijača, njihovih klubova i nacionalnih saveza uvijek su povezana s javnim politikama, pa bi buduća istraživanja na ovu temu uključivanjem političkih aktera i njihovih djelovanja zasigurno uvelike pridonijela razumijevanju ove problematike. S aspekta klubova, istraživanja koja bi imala za cilj objasniti uzročno-posljedičnu vezu između navijačkog nasilja i njegova utjecaja na reputaciju klubova, ali i financijsko stanje kroz dulje vremensko razdoblje, mogla bi dovesti do poboljšanja odnosa između navijačkih jezgri i klupskih Uprava. Svi naponi uloženi u proučavanje navijačke supkulture i njezina postojanja unutar zadanih društvenih okvira, naposljetku će definitivno rezultirati međusobnim uvažavanjem i poštivanjem na tribinama nogometnih stadiona.

Popis literature

Knjige i stručni radovi

Bodin, Dominique i dr. (2007) *Sport i nasilje u Europi*. Zagreb: Knjiga trgovina.

Bodin, Dominique (2013) *Huliganstvo*. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje.

Brimson, Dougie (2006) *Nogometno nasilje u Europi: Kako se razvijao nogometni huliganizam*. Zagreb: Celeber.

Lalić, Dražen (1993) Razmjeri, karakteristike i uzroci krize posjeta prvoligaškim nogometnim utakmicama u Hrvatskoj. *Kineziologija* 25(1-2): 13-21. <https://hrcak.srce.hr/file/367501> Pristupljeno 2. kolovoza 2022.

Lalić, Dražen i Biti, Ozren (2008) Četverokut sporta, nasilja, politike i društva: znanstveni uvid u Europi i u Hrvatskoj. *Politička misao: časopis za politologiju* 45(3-4): 247-272. <https://hrcak.srce.hr/file/59577> Pristupljeno 2. kolovoza 2022.

Lalić, Dražen i Pilić, Damir (2011) *Torcida: pogled iznutra*. Zagreb: Profil International.

Lalić, Dražen (2018) *Nogomet i politika. Povijest i suvremenost međuodnosa u Hrvatskoj*. Zagreb: Fraktura.

Lalić, Dražen (2020) Sukob između organiziranih navijača i vodstva hrvatskoga nogometnog saveza: horizontalni i (ili) vertikalni konflikt. *Studia ethnologica Croatica* 32(1): 13-32. <https://hrcak.srce.hr/file/376253> Pristupljeno 2. kolovoza 2022.

Lamza Posavec, Vesna (2006) *Metode društvenih istraživanja. Skripta za studente politologije*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.

Merkelbach, Inge i dr. (2021) No pyro, No Party: Social factors, deliberate choices, and shared fan culture determine the use of illegal fireworks in a soccer stadium. *F1000 Research* 498(10): 1-14.

https://f1000researchdata.s3.amazonaws.com/manuscripts/56608/8f1cf480-a1fe-4619-9206-70502f3acb59_53245_inge_merkelbach.pdf?doi=10.12688/f1000research.53245.1&numberOfBrowsableCollections=74&numberOfBrowsableInstitutionalCollections=4&numberOfBrowsableGateways=47 Pristupljeno 1. kolovoza 2022.

Milas, Gordan (2009) *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Perasović, Benjamin i Mustapić Marko (2013) Football supporters in the context of Croatian sociology: Research perspectives 20 years after. *Kineziologija* 45(2): 262-275. <https://hrcak.srce.hr/file/166578> Pristupljeno 4. kolovoza 2022.

Smoljić, Mirko (2010) Ekonomske štete od nasilja u sportu. *Hrvatsko znanstveno stručni skup o menadžmentu u turizmu i sportu* 1(1): 288-300. <https://hrcak.srce.hr/54862> Pristupljeno 2. kolovoza 2022.

Šantek, Goran-Pavel (2020) „Postoje zakoni jači od propisanih“: prilog istraživanju borbe navijača „Dinama“ za svoj klub i njezina društvena značenja. *Studia ethnologica Croatica* 32(1): 55-73. <https://hrcak.srce.hr/file/376255> Pristupljeno 2. kolovoza 2022.

Šantek, Goran-Pavel i dr. (2020) *Sport, diskriminacija i nasilje: Tri studije slučaja na primjeru navijačke skupine Bad Blue Boys*. Zagreb: Kolor Klinika.

Vrcan, Srđan (2003) *Nogomet – politika – nasilje. Ogledi iz sociologije nogometa*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.

Žugić, Zoran (1992) Sport i kolektivno ponašanje: navijači između subkulture i/ili nogometnog huliganizma. *Kineziologija* 24(1-2): 36-38 <https://hrcak.srce.hr/file/367261> Pristupljeno 3. kolovoza 2022.

Internetske stranice

HNL (SuperSport Hrvatska nogometna liga) (2022) Arhiva disciplinskih kazni
<https://hnl.hr/info/arhiva/?q=alan%20klako%C4%8Der> Pristupljeno 12. kolovoza 2022.

HNS (Hrvatski nogometni savez) (2019) Disciplinski pravilnik Hrvatskog nogometnog saveza
<https://hns-cff.hr/files/documents/8316/Disciplinski%20pravilnik%20.pdf> Pristupljeno
12. kolovoza 2022.

Prilozi

Prilog 1: Intervju s navijačem Dinama (T.D., 24, Zagreb)

- 1. Kako biste opisali ulogu Vašeg kluba u Vašem životu? (koliko Vam znači, koliko ste vremena spremni odvojiti za njega, koliko njegovi uspjesi/neuspjesi utječu na Vaše raspoloženje?)**

Dinamo je klub za koji navijam otkad znam za sebe i znači mi mnogo u životu, kao i sam nogomet kao igra. Često ću zbog utakmice ili događaja vezanih uz klub neke možda objektivno važnije stvari u životu staviti po strani, no smatram da je i većina navijača sličnog razmišljanja. Što se tiče samih emocija, one su ipak nešto slabijeg intenziteta nego prije 5, 6 godina, tako da uspjesi/neuspjesi Dinama ne utječu previše na moje raspoloženje, iako to zapravo mnogo više ovisi o važnosti pojedine utakmice (Europa ispred recimo HNL-a). Razlozi se kriju u gotovo neprekinutoj dominaciji u domaćem prvenstvu i često toksičnoj atmosferi oko kluba, vezano uz korumpiranu upravu, derutni stadion i slično.

- 2. Što je sve po Vašem mišljenju potrebno da bi se na stadionu Vašeg kluba stvorila prava atmosfera? (navijanje cijelog stadiona, podizanje transparenata, uporaba pirotehnike?)**

Prvenstveno je potrebno srušiti postojeći i izgraditi novi stadion. To je *conditio sine qua non*, bez toga su sve ostale priče bespredmetne. Smatram da je upravo to jedan od glavnih razloga zbog kojeg Dinamo bilježi slabu posjećenost, iako je na europskim utakmicama ona uglavnom zadovoljavajuća. Samo navijanje je po meni odlično, transparenti također, pogotovo kad govorimo o BBB-ima, ali i ostalim tribinama (istočna tribina prije zatvaranja), ali sve bi to bilo na jednoj višoj razini kada bi uživali u ambijentu pravog modernog stadiona.

3. Koji su po Vama glavni razlozi uporabe pirotehničkih sredstava na utakmicama 1. HNL?

To je po mom mišljenju dio navijačkog folklora i tradicije europskih navijačkih skupina. Ne vidim tu neke dublje uzroke, iako neki od pojedinačnih razloga mogu biti: natjecanje između navijača, pogotovo na derbijima, pokušaj uznemiravanja suparničke momčadi, sukob sa policijom i slično.

4. Smatrate li da uporaba pirotehnikе za vrijeme utakmice može pomoći Vašoj momčadi da ostvari bolji rezultat?

U kontroliranim uvjetima i u nekim granicama mislim da čak i može, iako smatram da je samo navijanje puno efektivnije. Nekad pirotehnikа može i odmoći, pogotovo ako momčad izgleda dobro, a odjednom se utakmica mora prekinuti zbog pirotehnikе na terenu ili dima.

5. Što mislite o novčanim kaznama HNS-a koje klubovi dobivaju radi navijačkih nereda na utakmicama 1. HNL?

Mislim da su kazne prilično neujednačene i po kriteriju vrste prekršaja i po kriteriju kažnjavanja pojedinih klubova. Pogotovo tu mislim na Hajduk, koji je najkažnjavaniji klub ako se ne varam, a izgredi njihovih navijača na stadionima nisu toliko drastičniji od onih Dinama. Također se izjednačuju baklje, bengalke, petarde i način njihove uporabe, što je po meni potpuno pogrešan pristup.

6. Jeste li za legalizaciju pirotehnikе na nogometnim stadionima i što mislite o toj ideji?

Ja sam za legalizaciju određenih vrsta pirotehnikе. Prije svega tu mislim na bengalke i dimne bombe, one ukoliko se ne bacaju na teren ne trebaju biti zabranjeno sredstvo niti kažnjivo. Petarde i topovski udari su druga priča, njima nije mjesto na stadionima jer predstavljaju veliku opasnost za navijače, redare i igrače.

7. Što mislite kako zabrana uporabe pirotehlike od strane HNS-a utječe na navijačke skupine u Hrvatskoj?

Sigurno ne utječe pozitivno. Uporaba pirotehlike nije svojstvena samo hrvatskim navijačima niti to treba prikazivati kao nacionalnu tragediju kao što to često čine hrvatski mediji. Pirotehnika će se nastaviti upotrebljavati, a nekad će navijači baš namjerno i iz otpora prema zabranama, sustavu i policiji intenzivnije koristiti pirotehniku.

8. Mislite li da navijačke skupine i HNS mogu pronaći kompromis kada je u pitanju uporaba pirotehlike na utakmicama 1. HNL?

Teško. Sve četiri najveće navijačke skupine nemaju dobar odnos niti s HNS-om, niti sa strukturama vlasti, prvenstveno policijom te mi se čini da dokle god postojeće garniture vladaju HNS-om i MUP-om, neće biti pomaka nabolje. Smatram da su HNS i MUP ti koji moraju povući potez, pokazati da žele navijače na tribinama i s rukom povjerenja krenuti prema navijačima. Iako bi se i dalje vjerojatno događali poneki izgredi, jer oni su neizbježni kao što rekoh i u ostalim europskim zemljama, ali i zbog esencijalnog „otpora prema sustavu“ koji je usječen u tkivo svake navijačke skupine, smatram da bi tih incidenata bilo kudikamo manje, a gledatelja na utakmicama više.

Prilog 2: Intervju s navijačem Dinama (S.V., 24, Zagreb)

- 1. Kako biste opisali ulogu Vašeg kluba u Vašem životu? (koliko Vam znači, koliko ste vremena spremni odvojiti za njega, koliko njegovi uspjesi/neuspjesi utječu na Vaše raspoloženje?)**

Dinamo mi znači dosta u životu, zato što navijam za njega još od svog djetinjstva. Uvijek pratim događanja u klubu i oko njega. Pokušavam pogledati svaku njihovu utakmicu te ih uvijek nastojim podržati uživo na stadionu kada se ukaže prilika za to, a na raspoloženje mi utječe onda kada se radi o nekoj važnijoj utakmici.

- 2. Što je sve po Vašem mišljenju potrebno da bi se na stadionu Vašeg kluba stvorila prava atmosfera? (navijanje cijelog stadiona, podizanje transparentata, uporaba pirotehnikе?)**

Smatram da je potrebno da su sve tribine ispunjene domaćim navijačima. Mislim da je važno i navijanje cijelog stadiona. Mislim da je Dinamu za pravu atmosferu apsolutno nužan i novi stadion.

- 3. Koji su po Vama glavni razlozi uporabe pirotehničkih sredstava na utakmicama 1. HNL?**

Mislim da se tu radi o potrebi za dokazivanjem jedne navijačke skupine koja želi pokazati da je bolja od drugih, kao i čistom navijačkom folkloru koji je prisutan kod svih navijačkih grupa.

- 4. Smatrate li da uporaba pirotehnikе za vrijeme utakmice može pomoći Vašoj momčadi da ostvari bolji rezultat?**

Ne mislim da uporaba pirotehničkih sredstava za vrijeme utakmica pomaže mojoj momčadi. Smatram da im to može jedino odmoći, pogotovo u trenucima ako su oni bolja momčad na terenu.

5. Što mislite o novčanim kaznama HNS-a koje klubovi dobivaju radi navijačkih nereda na utakmicama 1. HNL?

Smatram da bi se umjesto novčanih kazni trebalo uvesti zatvaranje određene tribine kao sankcija za nered na tribinama, zbog toga što bi se taj vid sankcije direktno odrazio na navijače radi nemogućnosti njihovog dolaska na slijedeću utakmicu.

6. Jeste li za legalizaciju pirotehlike na nogometnim stadionima i što mislite o toj ideji?

Ne podržavam ideju legalizacije pirotehničkih sredstava jer je pirotehnika zabranjena na svim nogometnim stadionima diljem Europe, a ne pridonosi boljoj atmosferi na stadionu.

7. Što mislite kako zabrana uporabe pirotehlike od strane HNS-a utječe na navijačke skupine u Hrvatskoj?

Po mom mišljenju oni nešto žešći navijači će se toj odluci uvijek protiviti, dok se ostali dio publike neće pretjerano obazirati na takav stav HNS-a.

8. Mislite li da navijačke skupine i HNS mogu pronaći kompromis kada je u pitanju uporaba pirotehlike na utakmicama 1. HNL?

Ne vjerujem da mogu pronaći kompromis. Smatram da navijačke skupine i HNS imaju dva potpuno suprotna stajališta i ne vidim način kako bi pronašli kompromis. I jedni i drugi vrlo su tvrdi u svojim stavovima i mislim da je tu ipak bitnije da HNS ima zdrav odnos prema navijačima (što je također teško očekivati), jer navijači se neće mijenjati

Prilog 3: Intervju s navijačem Hajduka (L.V., 23, Split)

- 1. Kako biste opisali ulogu Vašeg kluba u Vašem životu? (koliko Vam znači, koliko ste vremena spremni odvojiti za njega, koliko njegovi uspjesi/neuspjesi utječu na Vaše raspoloženje?)**

Volim pratiti sve utakmice svog kluba. Gledanje njegovih utakmica mi pruža veliko zadovoljstvo, naročito kada klub ostvaruje pobjede u susretima. Oko poraza se pokušavam ne nervirati i pokušavam što je prije moguće prestati razmišljati o tim utakmicama nakon što završe.

- 2. Što je sve po Vašem mišljenju potrebno da bi se na stadionu Vašeg kluba stvorila prava atmosfera? (navijanje cijelog stadiona, podizanje transparenata, uporaba pirotehnikе?)**

Smatram da je najpotrebnije da su sportski rezultati i cjelokupna atmosfera oko kluba dobri. Mislim da će u takvim situacijama i atmosfera na stadionu za vrijeme utakmica biti dobra. Za vrijeme trajanja utakmice po mom mišljenju je najvažnije da cijeli stadion navija i pruža podršku momčadi

- 3. Koji su po Vama glavni razlozi uporabe pirotehničkih sredstava na utakmicama 1. HNL?**

Mislim da se to događa zbog duge povijesti korištenja pirotehnikе od strane navijačkih skupina. Mislim da na taj način navijačke skupine pokazuju da su buntovni i da su oni sami moćniji od zakona. Navijačke skupine se na taj način žele dokazati i ispred drugih navijačkih skupina.

- 4. Smatrate li da uporaba pirotehnikе za vrijeme utakmice može pomoći Vašoj momčadi da ostvari bolji rezultat?**

Smatram da korištenje pirotehničkih sredstava za vrijeme utakmica mog kluba nema baš nikakvog utjecaja na konačni rezultat susreta.

5. Što mislite o novčanim kaznama HNS-a koje klubovi dobivaju radi navijačkih nereda na utakmicama 1. HNL?

Mislim da klubovi po tom pitanju ne mogu sami ništa promijeniti, iz tog razloga meni kažnjavanje klubova od strane Hrvatskog nogometnog saveza nema baš nikakvog smisla. Kazne bi morale biti strože, ali za pojedince u navijačkim skupinama a ne za same klubove.

6. Jeste li za legalizaciju pirotehlike na nogometnim stadionima i što mislite o toj ideji?

Nisam za legalizaciju iz razloga što smatram da pirotehnici nije mjesto na stadionu. Dim baklji zaklanja pogled navijačima, a petarde samo mogu nepotrebno ozlijediti nekoga.

7. Što mislite kako zabrana uporabe pirotehlike od strane HNS-a utječe na navijačke skupine u Hrvatskoj?

Vjerujem da će takvi oblici zabrana samo probuditi još veći bunt navijačkih skupina i da će još više navijačke skupine koristiti pirotehniku sve dok se napokon ne krenu kažnjavati pojedinci a ne klubovi.

8. Mislite li da navijačke skupine i HNS mogu pronaći kompromis kada je u pitanju uporaba pirotehlike na utakmicama 1. HNL?

Mislim da navijači i HNS ne mogu naći kompromis po pitanju uporabe pirotehničkih sredstava za vrijeme utakmica jer pojedine navijačke skupine u Hrvatskoj će napraviti sve samo da budu kontra HNS-a.

Prilog 4: Intervju s navijačem Hajduka (D.S., 25, Split)

- 1. Kako biste opisali ulogu Vašeg kluba u Vašem životu? (koliko Vam znači, koliko ste vremena spremni odvojiti za njega, koliko njegovi uspjesi/neuspjesi utječu na Vaše raspoloženje?)**

Klub sigurno igra bitnu ulogu u mom životu. Njegovi uspjesi ili neuspjesi svakog vikenda dosta utječu na moje kompletno raspoloženje. Ja sam inače uvijek spreman na tjednoj bazi odvojiti desetke sati na utakmice i ostale aktivnosti vezane za klub.

- 2. Što je sve po Vašem mišljenju potrebno da bi se na stadionu Vašeg kluba stvorila prava atmosfera? (navijanje cijelog stadiona, podizanje transparenata, uporaba pirotehnikе?)**

Mislim da je za stvaranje prave atmosfere na stadionu potreban veliki broj navijača na utakmici (ne treba nužno biti pun stadion). Smatram da je važnost same utakmice također vrlo bitan faktor kod stvaranja dobre atmosfere. Važan je isto tako i dan u tjednu na koji se utakmica odigrava.

- 3. Koji su po Vama glavni razlozi uporabe pirotehničkih sredstava na utakmicama 1. HNL?**

Mislim da su glavni razlozi uporabe pirotehničkih sredstava stvaranje dobre atmosfere na stadionu. Navijači se koriste pirotehnikom kako bi osigurali i još veću i glasniju podršku svom klubu i ekipi.

- 4. Smatrate li da uporaba pirotehnikе za vrijeme utakmice može pomoći Vašoj momčadi da ostvari bolji rezultat?**

Ja mislim da korištenje pirotehnikе u nekim situacijama može pomoći mojoj momčadi da dođe do boljeg rezultata tijekom utakmice.

5. Što mislite o novčanim kaznama HNS-a koje klubovi dobivaju radi navijačkih nereda na utakmicama 1. HNL?

Smatram da su novčane kazne prevelike i da za upotrebu pirotehničkih sredstava (pri tom primarno mislim na bakljade) ne bi trebalo novčano kažnjavati klubove čiji navijači koriste pirotehniku.

6. Jeste li za legalizaciju pirotehlike na nogometnim stadionima i što mislite o toj ideji?

Definitivno sam za legalizaciju pirotehlike na nogometnim stadionima. Ali mislim da bi upotreba različitih vrsta petardi trebala ostati zabranjena od strane Hrvatskog nogometnog saveza.

7. Što mislite kako zabrana uporabe pirotehlike od strane HNS-a utječe na navijačke skupine u Hrvatskoj?

Mislim da takve vrste zabrana ne donose ništa dobroga. Takve vrste ograničenja kod navijačkih skupina samo stvaraju još veću želju za korištenjem pirotehlike i svega ostalog.

8. Mislite li da navijačke skupine i HNS mogu pronaći kompromis kada je u pitanju uporaba pirotehlike na utakmicama 1. HNL?

Definitivno bi navijačke skupine i Hrvatski nogometni savez trebali pronaći kompromis po pitanju uporabe pirotehničkih sredstava. HNS-a bi za početak trebao dopustiti navijačima korištenje nekih vrsta pirotehlike na nogometnim utakmicama.

Prilog 5: Intervju s navijačem Osijeka (I.B., 22, Osijek)

- 1. Kako biste opisali ulogu Vašeg kluba u Vašem životu? (koliko Vam znači, koliko ste vremena spremni odvojiti za njega, koliko njegovi uspjesi/neuspjesi utječu na Vaše raspoloženje?)**

Moj klub mi je vrlo važan. Njegovi neuspjesi loše utječu na cijelo moje raspoloženje. Sigurno sam tijekom tjedna spreman na klub i sve oko njega odvojiti 10 sati.

- 2. Što je sve po Vašem mišljenju potrebno da bi se na stadionu Vašeg kluba stvorila prava atmosfera? (navijanje cijelog stadiona, podizanje transparenata, uporaba pirotehnikе?)**

Po mom mišljenju potrebno je da cijeli stadion navija kako bise stvorila prava atmosfera. Na taj se načina daje prava podrška svim igračima i momčadi.

- 3. Koji su po Vama glavni razlozi uporabe pirotehničkih sredstava na utakmicama 1. HNL?**

Ne znam zašto navijačke skupine koriste pirotehnička sredstva. Nije mi jasno zašto se koristi pirotehnika na stadionima za vrijeme utakmica.

- 4. Smatrate li da uporaba pirotehnikе za vrijeme utakmice može pomoći Vašoj momčadi da ostvari bolji rezultat?**

Mislim da uporaba pirotehnikе za vrijeme utakmica ne pomaže momčadima. Mislim da im to ne pomaže u nastojanju da dođu do boljeg rezultata za sebe.

- 5. Što mislite o novčanim kaznama HNS-a koje klubovi dobivaju radi navijačkih nereda na utakmicama 1. HNL?**

Slažem se s novčanim kazna Hrvatskog nogometnog saveza koje klubovi dobivaju. Po mom mišljenju su kazne HNS-a zbog nereda njihovih navijača opravdane.

6. Jeste li za legalizaciju pirotehlike na nogometnim stadionima i što mislite o toj ideji?

Mislim da je legalizacija pirotehlike na stadionima loša ideja. Ne slažem se s razmišljanjem da bi upotrebu pirotehničkih sredstava trebalo legalizirati i dopustiti na nogometnim utakmicama.

7. Što mislite kako zabrana uporabe pirotehlike od strane HNS-a utječe na navijačke skupine u Hrvatskoj?

Odluka Hrvatskog nogometnog saveza o zabrani uporabe pirotehničkih sredstava ne bi trebala utjecati na podršku navijačkih skupina u Hrvatskoj. Ja mislim da se može dati prava podrška svom klubu i igračima i bez uporabe pirotehlike.

8. Mislite li da navijačke skupine i HNS mogu pronaći kompromis kada je u pitanju uporaba pirotehlike na utakmicama 1. HNL?

Mislim da navijačke skupine nisu za dogovor s HNS-om. Smatram da one nikad ne bi pristale na nekakav kompromis s ljudima iz Hrvatskog nogometnog saveza.

Prilog 6: Intervju s navijačem Osijeka (S. M., 23, Osijek)

- 1. Kako biste opisali ulogu Vašeg kluba u Vašem životu? (koliko Vam znači, koliko ste vremena spremni odvojiti za njega, koliko njegovi uspjesi/neuspjesi utječu na Vaše raspoloženje?)**

Još od malih nogu išao sam na domaće utakmice NK Osijeka i time sam stvorio poveznicu između sebe, svog grada i kluba kao jednog od simbola grada. Teško je reći koliko mi znači, ali spreman sam odvajati svoje vrijeme da idem na svaku domaću utakmicu, a na gostovanja ovisno koliko mi to dozvoli vrijeme i novac. S obzirom da je posljednjih tjedana zavladao loša atmosfera oko kluba, mogu reći kako je to ostavilo utjecaj i na mene.

- 2. Što je sve po Vašem mišljenju potrebno da bi se na stadionu Vašeg kluba stvorila prava atmosfera? (navijanje cijelog stadiona, podizanje transparentata, uporaba pirotehnikе?)**

Prava atmosfera se može stvoriti i samo navijanjem središnje baze navijača, čak i da ih je samo 200-300. Bitno je osjetiti vibraciju među navijačima. Transparentni, šalovi i pirotehnikа mogu samo doprinijeti dojmu i boljoj koreografiji jer koreografije su ono što ostavlja najveći dojam.

- 3. Koji su po Vama glavni razlozi uporabe pirotehničkih sredstava na utakmicama 1. HNL?**

Postoji više razloga, ne mogu istaknuti glavni. Jedan je, kao što sam već naveo, zbog koreografije, što može izgledati jako efektno. Drugi je zbog ubacivanja u teren, ali isto tako u teren se mogu ubacivati i druge stvari što također nije dobro za sam nogomet i igrače zbog kojih smo tu.

4. Smatrate li da uporaba pirotehnikе za vrijeme utakmice može pomoći Vašoj momčadi da ostvari bolji rezultat?

Smatram da sve to općenito ovisi o karakteru igrača i njihovoj povezanosti s navijačima, ali mislim ako se pirotehnička sredstva koriste na pravi način (ne ubacivanjem u teren) mogu stvoriti efekt.

5. Što mislite o novčanim kaznama HNS-a koje klubovi dobivaju radi navijačkih nereda na utakmicama 1. HNL?

Klubovi ne mogu biti krivi zbog nereda te se moraju kažnjavati pojedinci koji rade neredе, a lako ih je snimiti kamerama na stadionu. Upotrebu pirotehnikе za nenasilne stvari ne smatram navijačkim neredima.

6. Jeste li za legalizaciju pirotehnikе na nogometnim stadionima i što mislite o toj ideji?

Slažem se da bi se trebala dogoditi legalizacija unošenja pirotehnikе na stadione. To bi se trebalo dopustiti navijačkim skupinama za potrebe njihove koreografije.

7. Što mislite kako zabrana uporabe pirotehnikе od strane HNS-a utječe na navijačke skupine u Hrvatskoj?

HNS je u omražen u navijačkim, a i nenavijačkim krugovima zbog sprege s politikom i mafijom i zabrane od strane HNS-a mogu eventualno stvoriti kontraefekt i građanski neposluh. Navijačke skupine, a i drugi dijelovi društva, moraju pokazati sve ono loše u strukturama HNS-a.

8. Mislite li da navijačke skupine i HNS mogu pronaći kompromis kada je u pitanju uporaba pirotehnikе na utakmicama 1. HNL?

S Hrvatskim nogometnim savezom navijačke skupine ne trebaju pronalaziti nikakve kompromise. Strukture HNS-a treba rušiti, kao i svaku drugu mafijašku organizaciju na svijetu.

Prilog 7: Intervju s navijačem Rijeke (E.P., 59, Rijeka)

1. Kako biste opisali ulogu Vašeg kluba u Vašem životu? (koliko Vam znači, koliko ste vremena spremni odvojiti za njega, koliko njegovi uspjesi/neuspjesi utječu na Vaše raspoloženje?)

Dugogodišnji sam pretplatnik, znači idem na sve domaće utakmice te na nekoliko gostovanja u Hrvatskoj - Pula, Zagreb, Split, Osijek, ... kao i u inozemstvu - kad ih ima - Sevilla, Milano, Salzburg, Beč, Budimpešta,... Vremenski domaća utakmica može potrajati i do šest sati - dva prije, dva na utakmici, dva nakon. U velikoj većini slučajeva, ovisno kada je termin odigravanja, ide se na zajednički ručak ili večeru. Svakako, termin odigravanja domaće utakmice je središnji u organizaciji vikenda. S obzirom da na utakmice ide i sin, dio je to obiteljskog rituala koji je u cijelosti podržan. Uspjesi jako utječu na dobro raspoloženje, neuspjehe se potiskuje i odbacuje iz misli. Koliko je to moguće...

2. Što je sve po Vašem mišljenju potrebno da bi se na stadionu Vašeg kluba stvorila prava atmosfera? (navijanje cijelog stadiona, podizanje transparentata, uporaba pirotehnike?)

Sve navedeno. Mada, emocija zajedništva u istoj ideji i strasti, pa čak i kad je sve od navedenog na minimumu, čini ono najvažnije da nam na stadionu bude dobro.

3. Koji su po Vama glavni razlozi uporabe pirotehničkih sredstava na utakmicama 1. HNL?

Pirotehnika je dio mediteransko-južnoameričkog tipa navijanja. Ona nadmetanju daje efekt spektakla, energije, emocije, snage koja pokreće ekipu. K tome, i vizualni je element jako zanimljiv, ponosan i slavljenički. Uostalom, zbog čega se organiziraju vatrometi na pojedinim slavljima dana zaštitnika grada, na svadbama, na raznim svetkovinama? Baš zato da događaj dobije na - nezaboravnosti. Pa vam je tako, zbog svega navedenog, i na stadionima.

4. Smatrate li da uporaba pirotehnike za vrijeme utakmice može pomoći Vašoj momčadi da ostvari bolji rezultat?

Ne nužno, ali može. Pirotehnika općenito stvara bolji ugođaj na stadionu tako da u toj atmosferi domaća ekipa dobiva dodatnu energiju.

5. Što mislite o novčanim kaznama HNS-a koje klubovi dobivaju radi navijačkih nereda na utakmicama 1. HNL?

Potpuno su besmislene i kontraproduktivne. Represija koja se provodi na stadionima ne provodi se nigdje drugdje u društvu. Kad bi se slična represija preslikala na neke druge sfere života, došlo bi do neviđenih medijskih pritisaka. Posjetitelji nogometnih utakmica su stigmatizirani, a konzervativno-birokratski dio društva, u svojoj pasivnosti i nemoći da bilo što mijenja, to svjesno ili ne - podržava.

6. Jeste li za legalizaciju pirotehnike na nogometnim stadionima i što mislite o toj ideji?

Apsolutno! Uz zabranu ubacivanja baklji na teren, kao i osmišljavanje sustava za njihovo sigurnosno deponiranje kad izgore. Pirotehnika je poput začina, a znamo da ni najbolje jelo bez začina nije ukusno.

7. Što mislite kako zabrana uporabe pirotehnike od strane HNS-a utječe na navijačke skupine u Hrvatskoj?

Svaka besmislena zabrana izaziva bunt. I dobro da je tako jer navijačke skupine društvu uvijek daju dinamiku promjena. Koliko god HNS i represivni aparat koji instalira na stadione mislili da mogu protiv navijača, nikad neće na takav način baš ništa postići.

8. Mislite li da navijačke skupine i HNS mogu pronaći kompromis kada je u pitanju uporaba pirotehnike na utakmicama 1. HNL?

S ovakvim stavom HNS-a, inače jednom od najrigidnijih i najzaostalijih institucija u Hrvatskoj, skoro na razini vremena plemenske organizacije društva kakvu više ni na kojoj razini ne pronalazimo u Hrvatskoj, apsolutno ne. Ni jedna navijačka skupina, s razlogom, nije ni za kakav kompromis s HNS-om. Prvi se mora modernizirati HNS koji iz seoske interesne zadruge treba transformaciju u udruhu kakve poznaju zapadna demokratska društva aktualnog tisućljeća. Tek nakon toga se mogu otvoriti procesi pregovaranja i razgovaranja.

Sažetak

Cilj ovog rada je prikazati kompleksnost odnosa između navijačkih skupina u Hrvatskoj i Hrvatskog nogometnog saveza na primjeru disciplinskih kazni koje izriče HNS zbog navijačkih nereda na stadionima. U radu su analizirane disciplinske kazne koje su u natjecateljskoj sezoni 2018./2019. dobili GNK Dinamo Zagreb, HNK Hajduk Split, HNK Rijeka i NK Osijek. Kroz polustrukturirane intervju s navijačima se želi saznati koji su razlozi korištenja pirotehnike na stadionima, kako kazne HNS-a utječu na ponašanje navijačkih skupina te postoji li mogućnost kompromisnog rješenja između ovih sukobljenih strana. Podaci o disciplinskim kaznama analizirani su *desk* metodom te su tablično i grafički uspoređeni. Disciplinske kazne u natjecateljskoj sezoni 2018./2019. nisu donijele željeni učinak, odnosno, nisu dovele do postupnog smanjenja nereda na stadionima. Navijači se odlučuju za uporabu pirotehnike na stadionima radi stvaranja dobre nogometne atmosfere, a kazne HNS-a kod jednog dijela navijača stvaraju još veću želju za buntom i otporom prema sistemu koja rezultira ponavljanjem kažnjivih djela. Kompromisna rješenja se zasad ne naziru jer navijači smatraju da vladajuća garnitura u HNS-u ne želi poboljšati položaj navijača i riješiti glavne probleme hrvatskog nogometa.

Ključne riječi: nogomet, navijači, HNS, disciplinske kazne, 1.HNL, navijački neredi, politika, nasilje, huliganizam.

Abstract

The aim of this paper is to show the complexity of the relationship between fan groups in Croatia and the Croatian Football Association using the example of disciplinary penalties imposed by the HNS due to fan riots in stadiums. The paper analyzes the disciplinary penalties in the 2018/2019 season that were given to GNK Dinamo Zagreb, HNK Hajduk Split, HNK Rijeka and NK Osijek. Through semi-structured interviews with fans, the goal is to find out what are the reasons for using pyrotechnics in stadiums, how HNS fines affect the behavior of fan groups, and whether there is a possibility of a compromise solution between these conflicting parties. Data on disciplinary punishments were analyzed using the desk method and compared tabularly and graphically. Disciplinary penalties in the 2018/2019 season did not bring the desired effect, that is, they did not lead to a gradual reduction of fan riots in stadiums. Fans decide to use pyrotechnics in stadiums in order to create a good football atmosphere, and the penalties by the HNS in some fans create an even greater desire for rebellion and resistance to the system, which results in the repetition of punishable acts. Compromise solutions are not in sight yet because fans believe that the ruling group in HNS does not want to improve the position of fans and solve the main problems of Croatian football.

Keywords: football, fans, HNS, disciplinary penalties, 1. HNL, fan riots, politics, violence, hooliganism.